

Роҳҳои ҳамгирошавӣ ба иқтисоди даврӣ дар асоси пешгӯиҳо

Бахшҳои ҳӯрокворӣ ва сайёҳии Тоҷикистон

Сипоснома

Ин ҳисоботи ниҳой таҳти номи *“Роҳҳои ҳамгирошавӣ ба иқтисоди даврӣ дар бахшҳои хӯрокворӣ ва сайёҳии Тоҷикистон дар асоси пешгӯиҳо”* аз ҷониби Зафар Норов, коршиноси ғайриасосии барномаи “SWITCH-Asia” дар Тоҷикистон, таҳти роҳбарии Элоди Мари-Саб, коршиноси рушди сиёсати барномаи “SWITCH-Asia” ва доктор Зинаида Фадеева, роҳбари гурӯҳи ҷузъи дастгирии сиёсати барномаи “SWITCH-Asia” таҳия шудааст. Лоиҳаи мазкур аз ҷониби Иттиҳоди Аврупо тавассути барномаи “SWITCH-Asia” дар Осиеи Марказӣ маблағгузорӣ мешавад. Ташкилоти ACTED, ки лоиҳаи барномаи ИА “SWITCH-Asia” таҳти номи [“Ташвиқи самаранокии энергетикӣ ва истеҳсоли энергия барқароршаванда дар баҳши сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда дар Осиеи Марказӣ”](#)-ро амалӣ кардааст, ин лоиҳаро фаъолона дастгирӣ намудааст.

Изҳори миннатдорӣ аз иштирокчиён

Барномаи “SWITCH-Asia” тавассути ин ташаббус кӯшиш мекунад, ки имкониятҳоро барои навовариҳои барномавӣ ва рушди институтсионалӣ дар баҳши сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ, аз ҷумла тавассути системаҳои хӯрокворӣ, бо истифода аз методологияҳои банақшагирии стратегӣ муайян кунад. Ин равиш гузариш ба иқтисоди даврӣро тавассути пешгӯии мушкilotи оянда, омӯхтани сценарияҳои алтернативии рушд ва таҳияи тавсияҳои далелнок осон мекунад. Мо аз Иттиҳоди Аврупо ва барномаи “SWITCH-Asia” барои дастгирии молиявии онҳо изҳори сипос менамоем.

Махсусан аз коршиносони асосии калон Елена Музикаина ва Малхаз Аделаишвили барои дастгирӣ ва роҳнамоияшон дар таҳияи сценарияҳо ва тавсияҳо изҳори ташаккур мекунем.

Мо инчунин ба Ҷумъахонзода Ҷамшед Ҷӯрахон, раиси Кумитаи рушди сайёҳӣ, барои дастгирӣ дар таҳқиқи баҳши сайёҳӣ, инчунин ба Ҷамаи иштирокчиёни мусоҳибаҳо, вохӯриҳои машваратӣ ва ҷаласаҳои коршиносон, ки андешаҳои худро пешниҳод карданд ва ба таҳияи ин ҳисобот тавачҷӯҳи самимӣ зоҳир намуданд, меҳоҳем миннатдориҳои худро баён кунем.

Инчунин аз намояндагони мақомоти давлатӣ, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сохторҳои тиҷоратӣ, ки дар зер номбар шудаанд, изҳори сипос менамоем:

Мақомоти давлатӣ

- Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Тоҷикистон
- Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Агентии инноватсия ва технологияҳои рақамии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ассотсиатсияҳо

- Ассотсиатсияи миллии соҳибкориҳои хурд ва миёна (АМСХМ)
- Ассотсиатсияи сайёҳии ба ҷомеаҳо асосёфта дар Тоҷикистон (АСҶАТ)
- Ассотсиатсияи ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон (АШСТ)
- Ассотсиатсияи меҳмонхонаҳо ва тарабхонаҳо

СЧ-ҳо

- Маркази рушди сайёҳӣ
- “Барги сабз”
- “Замини хурд”

Баҳши хусусӣ

- ҶДММ “Тавр”
- ҶДММ “Меҳмонхонаи Румӣ”
- ҶДММ “Ҳостел Грин Ҳаус”

Созмонҳои байналмилалӣ

- Дафтари ҳамкориҳои Швейтсария дар Тоҷикистон
- Бонки Аврупоии Таҷдид ва Рушд дар Тоҷикистон
- ТОК СММ дар Тоҷикистон
- Маркази соҳибкориҳои байналмилалӣ ва хусусӣ дар Осиёи Марказӣ

Муассисаҳои таълимӣ

- Донишгоҳи славянии Русия ва Тоҷикистон

Барномаи “SWITCH-Asia”

© 2025 SWITCH-Asia

Радди масъулият

Барои иттилоот ва мундариҷаи ин ҳуҷҷат танҳо муаллифони он масъулият доранд ва онҳо ҳатман нуқтаи назари Иттиҳоди Аврупо ро инъикос намеkunанд.

Мундарица

Шарҳи мухтасар.....	6
Нуктаҳои асосӣ.....	6
Тавсияҳои асосии барномавӣ.....	6
Чорабиниҳои байнисоҳавӣ.....	7
Таъсири интизорраванда.....	7
1. Контекст ва масъалагузорӣ.....	8
2. Методология ва равиш.....	10
2.1. Мақсад.....	10
2.2. Таҳияи системаи арзёбӣ.....	10
3. Хулосаҳо ва натиҷаҳо.....	13
3.1. Таҳияи системаи арзёбӣ.....	13
3.2. Ҷамъовариҳои маълумот ва мулоҳизаҳо.....	13
3.3. Таҳияи сценарияҳо ва мулоҳизаҳо.....	16
3.4. Самтҳои стратегияи пешрафт.....	17
3.5. Сценарияҳои эҳтимолии рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон дар соли 2040.....	18
3.6. Ояндаи дилхоҳи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040.....	20
3.7. Хавфҳои марбут ба татбиқ.....	22
4. Мулоҳизаҳо дар бораи таҳия ва тасдиқи барнома.....	24
4.1. Бартараф кардани хавфҳо ва фароҳам овардани шароит барои татбиқ.....	27
5. Аз дурнамо то натиҷаҳои назаррас: Чашмандози стратегияи сайёҳии даврӣ дар Тоҷикистон....	28
5.1. Дурнамо.....	28
5.2. Таъсир ва арзиши стратегия.....	28
6. Мушоҳидаҳои ниҳой.....	30
ЗАМИМАИ А. Сценарияҳои эҳтимолии рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040.....	31
Ояндаи дилхоҳи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040.....	33
Ояндаи афзалиятнок ва чашмандози татбиқ.....	36
ЗАМИМАИ Б. Натиҷаҳои мусоҳибаҳо: Гузариш ба иқтисоди даврӣ дар системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ дар Тоҷикистон.....	39
1. Муқаддима ва ҳадаф.....	39
2. Эзоҳи методология.....	39
3. Шарҳи амалияҳо ва мушкилоти ҷорӣ.....	39
4. Имкониятҳои нав ва омодагии институционалӣ.....	41
5. Ҷамъбасти: Принсипҳои иқтисоди даврӣ ва маълумоти воқеӣ дар маҳалҳо.....	41
6. Мулоҳизаҳо барои таҳияи сценарияҳо.....	42

Ҷадвалҳо ва расмҳо

Расми 1. Матритсаи сценарияҳои рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040	18
Расми 2. Матритсаи сценарияҳои рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040	31
Ҷадвали 1. Тадбирҳо оид ба коҳиш додани хатарҳои иқтисоди даврӣ	38
Ҷадвали 2. Ҷамъбасти нуктаҳои асосӣ, ки мусоҳибон дар семинар оид ба таҳияи сценарияҳо дар моҳи феврари соли 2025	41

Рӯйхати ихтисораҳо

5G	Насли 5-уми технологияҳои шабакаи мобилӣ (2019), вориси 4G.
ИД	Иқтисоди даврӣ
СІРЕ Осіё	Маркази байналмилалии соҳибкориҳои хусусӣ
БАТР	Бонки Аврупои Таҷдид ва Рушд
ЗИИ	Стандартҳои зистмуҳитӣ, иқтимоӣ ва идоракунии
ИА	Иттиҳоди Аврупо
ТОК	Ташкилоти озуқа ва кишоварзии Созмони Милали Муттаҳид
ВМКБ	Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон
ММД	Маҷмуи маҳсулоти дохилӣ
GSTC	Шӯрои ҷаҳонии сайёҳии устувор
ТИК	Технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ
КБМ	Корпоратсияи байналмилалии молиявӣ
кВт-соат	киловатт-соат
АМСХМ	Ассотсиатсияи миллии соҳибкориҳои хурд ва миёна
БМР	Барномаи миллии рушд
СҶ	Созмони ҷамъиятӣ
ИИУ	Истеъмол ва истеҳсолоти устувор
ҲРУ-и 12	Ҳадафи рушди устувори 12 [Созмони Милали Муттаҳид]
КХМ-ҳо	Корхонаҳои хурд ва миёна
МТ	Машварати техникӣ
АШСТ	Ассотсиатсияи ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон
АССҶТ	Ассотсиатсияи сайёҳии ба ҷомеаҳо асосёфта дар Тоҷикистон
МРС	Маркази рушди сайёҳӣ
СММ	Созмони Милали Муттаҳид
ЮНВТО	Созмони ҷаҳонии сайёҳии Созмони Милали Муттаҳид

Шарҳи мухтасар

Дар ин ҳисоботи ниҳой натиҷаҳои лоиҳаи машварати техникӣ (МТ), ки дар доираи ҷузъи барномаи “SWITCH-Asia” амалӣ карда шудааст, пешниҳод карда мешаванд, ки он ба гузариш ба иқтисоди даврӣ дар бахшҳои сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ дар Тоҷикистон бо тamarкузи стратегӣ ба системаҳои хӯрокворӣ нигаронида шудааст. Ин ташаббус ӯҳдадорихои васеътари Иттиҳодияи Аврупо (ИА) оид ба истеъмол ва истеҳсолоти устувор (ИИУ), самаранокии захираҳо ва рушди камкарбон дар Осиёи Марказиро, ки дар Созишномаи сабзи ИА ва стратегияҳои “Дарвозаи глобалӣ” пешбинӣ шудаанд, дастгирӣ мекунад.

Сайёҳӣ дар Тоҷикистон як баҳши босуръат рушдбанда бо иқтидори дигаргунсозанда, бахусус дар минтақаҳои деҳот ва кӯҳӣ мебошад. Бо вучуди ин, ин баҳш то ҳол бо мушкилоти доимӣ, аз ҷумла ноустувории мавсимӣ, шумораи маҳдуди сертификатсияҳои “сабз”, ҳамгирии заиф бо системаҳои агро-хӯрокворӣ ва осебпазирӣ дар баробари тағйирёбии иқлим рӯбарӯ аст. Ин камбудихои сохторӣ бо инфрасохтори нокифояи рақамӣ, сатҳи пасти риояи стандартҳои экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии аз ҷониби корхонаҳои хурду миёна (КХМ) ва ҳамоҳангсозии парокандаи сиёсат шадидтар мешаванд.

Иқтисоди даврӣ (ИД) ҳамчун роҳнамо барои ин лоиҳа интиҳоб карда шуд, зеро он муносибати систематикӣ ва ба оянда нигаронидашударо барои ҳалли ин мушкилот пешниҳод мекунад. Системаҳои хӯрокворӣ аз сабаби нақши марказии онҳо дар рушди сайёҳӣ ва потенсилаи онҳо дар пешбурди занҷирҳои арзиши маҳаллӣ, устуворӣ ва истеъмоли масъулиятнок ҳамчун ҷанбаҳои аввалияи стратегӣ муайян карда шуданд.

Дар доираи лоиҳа методологияи пешгӯии стратегӣ истифода шуд, ки ҷалби ҷонибҳои манфиатдорро тавассути гузаронидани мусоҳибаҳо, банақшагирии сценарияҳо ва тасдиқи барнома пешбинӣ мекунад. Ин равиш, ки иштироки васеи ҷонибҳои гуногунро дар бар мегирифт, имкон дод, ки тавсияҳо ба воқеияти Тоҷикистон асос ёфта, бо афзалиятҳои миллӣ дар соҳаи рушд мувофиқа карда шаванд.

Нуктаҳои асосӣ

- Соли 2024 1,4 миллион сайёҳи хориҷӣ аз Тоҷикистон дидан кардаанд, ки ин нишондиҳанда нисбат ба соли 2019 16,7% бештар аст ва ин аз рушди ин баҳш шаҳодат медиҳад. Аммо камбудихои ҷиддӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ, дастрасии рақамӣ ва таҷрибаҳои рушди устувор, бахусус дар минтақаҳои дурдаст боқӣ мондаанд.
- Ҷонибҳои манфиатдор чор самти ояндаи рушди сайёҳиро муайян карданд: афзоиш тавассути технологияҳои рақамӣ, дигаргунсозӣ тавассути сармоягузорӣ, сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда ва эҳёи таҷрибаҳои анъанавӣ.
- Сценарияи афзалиятнок то соли 2040 саҳми назарраси баҳши сайёҳиро дар ММД-и миллӣ, сафарҳои сайёҳони хориҷӣ дар ҳама мавсимҳои сол, инфрасохтори “сабз” ва иштироки фаъоли ҷомеаро дар бар мегирад.

Тавсияҳои асосии барномавӣ

Дар ин ҳисобот заминаи мақсадноки барномавӣ дар асоси панҷ рӯкни стратегӣ пешниҳод карда мешавад.

- 1. Иқтисоди даврӣ дар сайёҳӣ:** Пешбурди сертификатсияи партовҳои ба сифр баробар, инфрасохтори устувор ва заминаи ҳуқуқӣ барои шаҳодатномаҳои «сабз»
- 2. Инфрасохтори «сабз»:** Дастгирии микрогенератсияи энергия аз манбаъҳои барқароршаванда, лоиҳаҳои модулии экологӣ ва ҳавасмандгардонии молиявӣ барои сохтмони устувор
- 3. Сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда:** Тавсеаи имтиёзҳои андоз, омӯзишдиҳии касбӣ ва дастгирии роҳбаладҳои экологӣ ва ҳунармандон
- 4. Идоракунии оқилонаи захираҳо:** Рушди сармояи инсонӣ дар соҳаҳои устуворӣ ва малакаҳои

рақамӣ, татбиқи системаҳои мониторинг ва қорӣ намудани андозбандии ба таъсири экологӣ асосёфта

5. Мобилият бо таъсири ҳадди ақали экологӣ: Сармоягузорӣ дар инфрасохтори воситаҳои нақлиёти барқӣ, роҳравҳои велосипедронӣ ва роҳандозии Гузарномаи сайёҳии рақамии «сабз»

Чорабиниҳои байнисоҳавӣ

Чорабиниҳои байнисоҳавии пешниҳодшуда инҳоро дар бар мегиранд:

- гузаронидани муколамаи миллӣ оид ба сайёҳии даврӣ ва устувор;
- пешбурди ислоҳоти ҳуқуқӣ ва молиявӣ барои дастгирии стандартҳои «сабз»;
- ҳавасмандгардонии дигаргунсозии рақамӣ тавассути платформаҳои сайёҳии ҳушманд, сертификатсияи электронӣ ва банақшагири дар асоси додаҳо;
- сафарбаркунии сармоягузориҳои стратегӣ ва дастгирӣ аз ҷониби донорҳо;
- таъсиси гурӯҳҳои мақсадноки бисёрҷонибаи ҷонибҳои манфиатдор барои татбиқи ҳамоҳангшуда.

Таъсири интизорраванда

Дар сурати татбиқи самаранок ин система дар бисёр самтҳо таъсири дигаргунсозанда хоҳад дошт, аз ҷумла:

- **Зистмуҳитӣ:** Паст кардани ифлосшавии муҳити зист ва сарбории захираҳо, ҳифзи экосистемаҳои нозук.
- **Иқтисодӣ:** Гуногунсозии манбаъҳои даромад ва ташкили ҷойҳои кории аз ҷиҳати экологӣ тоза, махсусан дар деҳот
- **Иҷтимоӣ:** Густариши иштироки ҷомеа ва ҳифзи фарҳанг
- **Рақамӣ:** Баланд бардоштани сифати хидматрасониҳо, шаффофият ва рақобатпазирӣ бо воситаҳои сайёҳии ҳушманд
- **Минтақавӣ:** Пешсафии Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳии даврӣ метавонад ҳамкориҳоро дар саросари Осиёи Марказӣ суръат бахшад

Принсипҳои иқтисоди даврӣ, дигаргунсозии рақамӣ ва идоракунии фарогир метавонанд ба рушди устувори баҳши сайёҳӣ дар Тоҷикистон мусоидат намоянд. Бо табдил додани банақшагирии стратегии дурнамо ба амалҳои мушаххаси барномавӣ, Тоҷикистон аз ҷиҳати стратегӣ нақши пешбарро дар пешбурди сайёҳии даврӣ ва устувор дар тамоми минтақа ва таъмини манфиатҳои назаррас ба иқтисодиёт, муҳити зист ва ҷомеаи худ касб хоҳад кард.

1. Контекст ва масъалагузорӣ

Тоҷикистон кишвари кӯҳистонии Осиёи Марказӣ ва бидуни баромад ба баҳр буда, бо Афғонистон, Чин, Қирғизистон ва Ўзбекистон ҳамсарҳад аст. То аввали соли 2020, шумораи аҳолии кишвар тақрибан ба 9,8 миллион нафар расида, суръати афзоиши солонаи он аз 2% то 2,2% буд. Сарфи назар аз маҳдудиятҳои чуғрофӣ ва дастрасии маҳдуд ба бозорҳои ҷаҳонӣ, Тоҷикистон дар ду даҳсолаи охир дар рушди иқтимоию иқтисодӣ ба пешрафтҳои назаррас ноил шудааст. Аз соли 2000 то 2020 сатҳи камбизоатӣ дар кишвар аз 83% то 26,3% ба таври назаррас коҳиш ёфт, ки ин нишондиҳандаи беҳтар шудани сатҳи даромад, сифати хидматрасониҳои давлатӣ ва суботи иқтисодӣ мебошад.

Бо вуҷуди ин, осебпазириҳои сохторӣ ҳанӯз ҳам боқӣ мемонанд. Тоҷикистон захираҳои назарраси исботшудаи нафт ва газ надорад ва барои қонеъ кардани ниёзҳои энергетикӣ худ ба воридот таъям мекунад. Гарчанде ки кишвар захираҳои назарраси ангишт дорад, онҳо дар минтақаҳои дурдасти кӯҳистон ҷойгиранд, ки дастрасӣ ва мақсаднокии иқтисодии онҳоро маҳдуд мекунад. Дар ҳамин ҳол Тоҷикистон дорои 4% аз иқтисодии умумии гидроэнергетикӣ ҷаҳон аст, ки кишварро дар байни пешсафони ҷаҳон аз рӯи захираҳои энергияи барқароршаванда ҷойгир мекунад. Бо иқтисодии назариявии истеҳсоли то 527 миллиард киловатт-соат дар як сол, нерӯи барқи обӣ имконияти стратегӣ барои рушди устувори энергетика мебошад. Аммо айни замон камтар аз 5%-и ин имконияти истифода мешавад, ки ин ниёз ба сармоягузорӣ, рушди инфрасохтор ва ислоҳоти барномавиरो нишон медиҳад.¹

Бо дурнамои то соли 2030, Тоҷикистон кӯшиш мекунад, ки ба як кишвари устувор, фарогир ва шукуфон табдил ёбад. Стратегияи рушди дарозмуддати милли ба ваҳдати милли, адолати иқтимоӣ ва самаранокии иқтисодӣ таъкид мекунад ва ҳадафи асосии он беҳтар кардани сатҳи зиндагӣ тавассути рушди устувор мебошад. Ҳадафҳои асосии стратегӣ инҳоянд:

- таъмини амнияти энергетикӣ ва истифодаи самараноки нерӯи барқ;
- табдил додани Тоҷикистон ба маркази транзитии минтақавӣ;
- таъмини амнияти озуқаворӣ ва беҳтар кардани нишондиҳандаҳои ғизоӣ;
- тавсеаи шуғли самаранок, махсусан дар деҳот.

Интизор меравад, ки бахши сайёҳӣ то соли 2030 дар рушди Тоҷикистон нақши дигаргунсозанда бозад.² Пешгӯӣ мешавад, ки ин бахш саҳми назаррас дар ММД ва таъсиси ҷойҳои корӣ, махсусан дар минтақаҳои дурдаст ва деҳот хоҳад дошт. Сармоягузориҳои стратегӣ ба инфрасохтор, имтиёзҳои андозӣ ва дастгирии соҳибкории маҳаллӣ ба рушди хидматрасониҳо дар канори роҳҳо, манзилҳои экологӣ ва сайёҳии фарҳангӣ мусоидат мекунад. Шаклгирии табақаи миёнаи аҳоли дар деҳот, ки аз ҳисоби шуғли марбут ба сайёҳӣ ба вуҷуд меояд, муҳочирати меҳнатиро тадриҷан коҳиш дода, иқтисодии маҳаллиро тақвият медиҳад. Дар назарсанҷии маркази «Gallup» дар соли 2023 Тоҷикистон яке аз бехатартарин кишварҳои ҷаҳон эътироф шуд ва созмони ЮНВТО Тоҷикистонро аз рӯи рушди сайёҳӣ дар ҷои аввал гузошт.

Сайёҳӣ ба як бахши босуръат рушдбанда бо аҳамияти афзояндаи иқтисодӣ табдил ёфтааст. Дар тӯли даҳсолаи охир Тоҷикистон худро аз як макони сайёҳии саргузаштӣ ва экологӣ ба як маркази сайёҳии бисёрҷанба табдил додааст, ки таҷрибаҳои таърихӣ, фарҳангӣ, фароғатӣ ва тиҷоратиро пешниҳод мекунад. Сифати хидматрасониҳо беҳтар шудааст ва ҳоло ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ аст. Дар соли 2024 Тоҷикистон 1,4 миллион сайёҳони хориҷиро пазируфт, ки ин нишондиҳанда нисбат ба соли 2019 12% ва нисбат ба соли 2023 16,6% афзоиш ёфтааст. Айни замон дар кишвар 343 ширкатҳо ва муассисаҳои хидматрасонии сайёҳии бақайдгирифташуда, аз ҷумла меҳмонхонаҳо, ҳостелҳо, осоишгоҳҳо ва марказҳои фароғатӣ мавҷуданд. Ин густариш ҳам таваҷҷӯҳи афзояндаи ҷаҳонӣ ба Тоҷикистон ва ҳам талошҳои миллиро барои табдил додани кишвар ба макони рақобатпазир барои сайёҳии фарҳангӣ, экологӣ ва саргузаштӣ инъикос мекунад.

1 Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, <https://share.google/ d1JCCpJCBeIrBYwiV>.

2 Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, <https://share.google/ nEMNMAfNytrQ3E0Fi>.

Бо вуҷуди ин пешрафт, иқтисоди Тоҷикистон маҳдуд ва осебпазир боқӣ мемонад, ки ба кӯмаки хориҷӣ, интиқоли пули муҳоҷирони корӣ ва маблағгузори беруна саҳт вобаста аст. Ҳосилнокии кишоварзӣ паст аст ва амнияти озуқаворӣ дар баробари тағйирёбии нархҳои ҷаҳонӣ осебпазир аст. Кишоварзӣ аксаран дар қитъаҳои хурди наздиҳавлигӣ анҷом дода мешавад ва мушкилоти камғизоӣ ҳанӯз ҳам ҷиддӣ боқӣ мемонад. Тағйирёбии иқлим ва офатҳои табиӣ ин мушкилотро боз ҳам шадидтар мекунад ва масъалаи рушди устуворро дар маркази банақшагирии оянда қарор медиҳанд.

Дар ин замина, набудани муносибати систематикӣ ба истифодаи захираҳо, идоракунии партовҳо ва робитаҳои соҳавӣ холигии ҷиддӣ дар раванди рушдро нишон медиҳад. Концепсияи иқтисоди даврӣ (ИД), ки дар он ба самаранокии истифодаи захираҳо, коҳиши партовҳо ва усулҳои барқарорсозӣ диққати махсус дода мешавад, дар бахшҳои асосӣ, аз ҷумла сайёҳӣ, кишоварзӣ ва энергетика ба қадри кофӣ истифода намешавад. Набудани ҷаҳорчӯбаҳои институтсионалӣ ва стратегияҳои ҳамоҳангшуда барои ҷорӣ намудани принципҳои иқтисоди даврӣ дар банақшагирии миллии рушд монеаи ҷиддӣ барои ноил шудан ба устувории дарозмуддат дар Тоҷикистон мебошад.

Гузариш ба иқтисоди даврӣ роҳи стратегии ҳалли ин мушкилоти ба ҳам алоқамандро мекушояд. Бо ворид кардани принципҳои ҳамаҷониба, аз қабилӣ самаранокии истифодаи захираҳо, кам кардани партовҳо ва системаҳои барқарорсозӣ ба банақшагирии миллии рушд, Тоҷикистон метавонад ба ҳамоҳангии байни бахшҳо ноил гардад. Аз ҷумла, бахши сайёҳӣ метавонад ҳамчун катализатори иқтисоди даврӣ тавассути пешбурди системаҳои устувори озуқаворӣ, энергияи барқароршаванда ва моделҳои иқтисодӣ дар сатҳи ҷомеаҳо хидмат кунад.

2. Методология ва равиш

2.1. Мақсад

Сайёҳӣ дар Тоҷикистон як баҳши босуръат рушдбанда бо иқтисодии дигаргунсозанда, бахусус дар минтақаҳои деҳот ва кӯҳӣ аст. Аммо он бо мушкилоти сохторӣ, аз қабилӣ ноустувории мавсимӣ, ҳамгирии заиф бо системаҳои кишоварзии хӯрокворӣ, сертификатсияҳои маҳдуди “сабз” ва осебпазирӣ ба тағйирёбии иқлим, рӯбарӯ аст.

Ин лоиҳаи машварати техникӣ барномаи “SWITCH-Asia” барои дастгирии гузариши Тоҷикистон ба иқтисоди даврӣ (ИД) дар баҳши сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ бо тамаркузи стратегӣ ба системаҳои хӯрокворӣ тарҳрезӣ шудааст. Лоиҳа дар давраи аз октябри соли 2024 то июни соли 2025 дар доираи раванди бисёрмарҳилавии сохторёфта, ки ба гирифтани маълумоти муфид, ҳавасмандгардонии ҳамкорӣ бо ҷонибҳои манфиатдор ва таҳияи якҷояи қарорҳои барномавӣ равона шуда буд, амалӣ карда шуд. Методологияи лоиҳа ба пешгӯии стратегӣ ва равандҳои иштироки васеъ асос ёфта, мутобиқати воқеиятҳои миллӣ ва принципҳои Иттиҳодияи Аврупоро таъмин мекард.

Иқтисоди даврӣ ҳамчун чаҳорҷӯбаи роҳнамо интиҳоб карда шуд, зеро он муносибати систематикӣ ва ба оянда нигаронидашударо барои ҳалли мушкилоти сохторӣ дар боло зикршуда пешниҳод мекунад ва дар он ба самаранокии истифодаи захираҳо, коҳиши партовҳо ва усулҳои барқарорсозӣ диққати махсус дода мешавад. Системаҳои хӯрокворӣ аз сабаби нақши марказии онҳо дар рушди сайёҳӣ ва потенциали онҳо дар пешбурди занҷирҳои арзиши маҳаллӣ, устуворӣ ва истеъмоли масъулиятнок ҳамчун ҷанбаҳои аввалияи стратегӣ муайян карда шуданд.

Барои таъмини аҳамиятнокӣ ва самаранокии дарозмуддат дар доираи лоиҳа методологияи пешгӯии стратегӣ истифода шуд, ки ба ҷонибҳои манфиатдор имкон медиҳад, ки мушкилоти ояндаро пешбинӣ кунанд, роҳҳои алтернативии рушдро омӯзанд ва тавсияҳои барномавии ояндаторро таҳия кунанд.

Лоиҳа бо истифода аз раванди сохторёфта ва бисёрмарҳилавӣ амалӣ карда шуд.

2.2. Таҳияи системаи арзёбӣ

Як чаҳорҷӯбаи махсус барои омӯзиши таҷрибаҳои устувори истифода ва истеҳсоли маҳсулоти хӯрокворӣ дар баҳшҳои сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ таҳия карда шуд, ки дар он ба харид, идоракунӣ партовҳо, истеъмоли энергия ва об, самаранокии бастабандӣ ва робита бо кишоварзии маҳаллӣ тамаркуз карда мешуд. Дар доираи ин чаҳорҷӯба сохтори саволҳо барои мусоҳиба муайян карда шуд ва ҳангоми ҷамъовари маълумот пайдарпайии онҳо таъмин карда шуд.

Мусоҳибаҳо бо ҷонибҳои манфиатдор ва чаҳорҷӯбаи иқтисоди даврӣ (ИД)

Дар маҷмӯъ, 21 мусоҳибаи сохторёфта бо намоёндагони мақомоти давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, ассотсиатсияҳои соҳибкорӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ ва муассисаҳои таълимӣ гузаронида шуд. Интиҳоби дуруст ба лоиҳа имкон дод, ки доираи васеи ҷанбаҳои марбут ба сайёҳӣ ва хӯрокворӣ фаро гирифта шавад ва имкониятҳои мушаххас ва воқеӣ барои татбиқи принципҳои иқтисоди даврӣ муайян карда шаванд. Суратҷаласаи мусоҳиба тибқи принципҳои иқтисоди даврӣ бо таваҷҷӯҳ ба соҳаҳои асосии мавзӯъ, аз қабилӣ таҷрибаи харид ва интиҳоби таъминкунандагон, системаҳои коркарди партовҳо, инфрасохтор ва пешниҳоди хидматрасониҳо, заминаи меъёрӣ ва динамикаи бозо, таҳия карда шуд. Ин ҳамоҳангӣ кафолат медиҳад, ки маълумоти ҷамъоваришуда ба мо дар фаҳмидани он ки чӣ гуна системаҳои хӯроквориро дар баҳши сайёҳӣ даврӣ ва устувортар гардонем, яъне чӣ гуна захираҳоро самаранок истифода барем ва партовҳоро камтар ва дубора коркард кунем, кӯмак мекунад. Мусоҳибаҳо бо ҷонибҳои манфиатдор имкон доданд, ки дар бораи амалияи ҷорӣ, мушкилот ва имкониятҳои ҳамгирии принципҳои иқтисоди даврӣ ба системаҳои хӯроквории марбут ба сайёҳӣ маълумоти босифат ба даст оварда шавад. Натиҷаҳои мусоҳибаҳо, ки дар Замимаи

В³ пешниҳод шудаанд, маҷмӯи маълумоти муҳимро ташкил доданд, ки ҳамчун замина барои ҳамаи иштирокчиён дар марҳилаи баъдии лоиҳа, яъне дар марҳилаи таҳияи сценарияҳо хизмат карданд. Ин натиҷаҳо заминаро барои муайян кардани омилҳои асосии тағйирот, ташаккули самтҳои оянда ва яққоя таҳия кардани тавсияҳои барномавӣ, ки ҳам афзалиятҳои ҷонибҳои манфиатдор ва ҳам ҳадафҳои рушди миллиро инъикос мекунанд, фароҳам оварданд.

Семинар оиди таҳияи сценарияҳо

Марҳилаи таҳияи сценарияҳо нуқтаи асосии методологияи лоиҳа буд, ки ҳамчун пайвандгари байни андешаҳои ҷонибҳои манфиатдор ва таҳияи барномаи амалӣ хизмат мекард. Ҳадафи ин марҳила, ки дар шакли семинари дурӯза оид ба пешгӯии стратегӣ дар моҳи феврари соли 2025 баргузор шуд, аз он иборат буд, ки лоиҳа аз доираи вазифаҳои фаврӣ фаротар рафта, роҳҳои дарозмуддати рушди сайёҳии устувор дар Тоҷикистонро омӯхта шаванд.

Ин раванд аз рӯи методологияи «Секунҷаи оянда» таҳия шуда буд, ки воситаи пешгӯии стратегӣ мебошад. Ин методология ба иштирокчиён имкон дод, ки се қувваи асосиро, ки ояндаро ташаккул медиҳанд, таҳлил кунанд:

- **Орзуи ояндаи дилҳо:** Орзуҳо ва талошҳои умумӣ барои он ки бахши сайёҳии Тоҷикистон то соли 2040 чӣ гуна метавонад бошад.
- **Тамоюлҳо ва мушкилоти ҷорӣ:** Тамоюлҳои ҷорӣ, навоариҳо ва фишорҳои, ки ба ин бахш таъсир мерасонанд.
- **Бори маҳдудиятҳои гузашта:** системаҳои меросӣ, монеаҳои институтсионалӣ ва меъёрҳои фарҳангӣ, ки метавонанд ба пешрафт халал расонанд.

Чунин равиши сохторёфта ва иштироки доираи васеи ҷонибҳои манфиатдор имкон дод, ки омилҳои муҳими тағйирот муайян карда шаванд, омилҳои номуайяни арзёбӣ карда шаванд ва сценарияҳои бозътимоди оянда, ки ҳам орзуҳо ва ҳам воқеиятро инъикос мекунанд, таҳия карда шаванд. Ин чорабинӣ тафаккури коллективиро тақвият дод ва ба иштирокчиён имкон дод, ки як тасаввуроти возеҳи муштарак дар бораи сайёҳии аз ҷиҳати иқтисодӣ қобили қабул, аз назари иҷтимоӣ фарогир ва аз ҷиҳати экологӣ устувор дошта бошанд.

Аҳамияти ин марҳила дар истифодаи маълумоти босифат барои пешгӯии стратегӣ буд. Ин ба ҷонибҳои манфиатдор заминаро фароҳам овард, ки нақшаҳои ояндаро яққоя таҳия кунанд, афзалиятҳои ислохотро муайян созанд ва тасаввуроти худро дар бораи ҳадафҳои миллии рушд ва ҷаҳорҷӯбаи байналмилалӣ рушди устувор мутобиқ созанд. Бо ҷалби ҷонибҳои манфиатдори гуногун аз бахши давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, соҳибкорӣ ва муассисаҳои таълимӣ, ин раванд кафолат дод, ки сценарияҳо ба воқеияти Тоҷикистон асос ёфта, ба тамоюлҳои нави ҷаҳонӣ мувофиқат кунанд.

Гузашта аз ин, таҳияи сценарияҳо як чорабиниҳои ҷудогона набуд, балки як воситаи стратегӣ буд, ки барои марҳилаҳои минбаъдаи лоиҳа, аз ҷумла таҳияи тавсияҳои барномавӣ ва афзалиятҳои сармоягузори ҳамчун асос хизмат кард. Ин имкон дод, ки ислоҳоти системавӣ барои дастгирии принципҳои рушди устувор, инчунин таҷрибаи истеъмол ва истеҳсолоти устувор (ИИУ) дар бахшҳои сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ муайян карда шавад.

Тавсияҳои барномавӣ ва тасдиқи онҳо

Таҳия ва тасдиқи тавсияҳои барномавӣ нуқтаи авҷи стратегияи методологияи лоиҳаро ифода мекард, ки дар он натиҷаҳо, ки тавассути мусоҳибаҳо бо ҷонибҳои манфиатдор ва банақшагирии сценарияҳо ба даст оварда шудаанд, ба қарорҳои амалӣ ва ояндадор табдил дода шуданд. Дар ин марҳила на танҳо ғояҳо пешниҳод карда шуданд, балки боварӣ ҳосил карда шуд, ки ин ғояҳо воқеӣ ҳастанд, бо афзалиятҳои миллии мувофиқат мекунанд ва аз тарафи ниҳодҳои ки онҳоро амалӣ мекунанд, дастгирӣ карда мешаванд.

Пас аз муайян кардани мушкилот ва имкониятҳои асосӣ дар системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ дар Тоҷикистон, портфели имконот барои дастгирии гузариш ба сайёҳии даврӣ таҳия карда шуд. Ин

3 Нигаред ба зер, Замимаи Б “Натиҷаҳои мусоҳиба: Гузариш ба иқтисоди даврӣ дар системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ дар Тоҷикистон”.

тавсияҳо ба соҳаҳои муҳимтарин, ба монанди ислоҳоти ҳуқуқӣ, рушди инфрасохтор, маблағгузори «сабз», омӯзиши касбӣ ва сайёҳии аз ҷониби сокинони маҳаллӣ идорашаванда, дахл доштанд. Ҳар як пешниҳод тавре таҳия шуд, ки принципҳои иқтисоди даврӣ ва истеъмоли истеҳсолоти устувор (ИИУ)-ро инъикос намуда, ҳамзамон ба шароити институтсионалӣ ва ҳадафҳои рушди Тоҷикистон мутобиқ бошад.

Ин марҳила аз сабаби хусусияти машваратии он махсусан муҳим буд. Тавсияҳо дар алоҳидагӣ таҳия нашудаанд. Онҳо дар муколама бо доираи васеи ҷонибҳои манфиатдор, аз ҷумла Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Вазорати адлия, Кумитаи рушди сайёҳӣ, Ассотсиатсияи миллии соҳибкории хурд ва миёна (АМСХМ) ва Маркази рушди сайёҳӣ (МРС), пешниҳод карда шуданд ва такмил дода шуданд. Ин машваратҳо ҳамчун механизми тасдиқкунӣ хидмат карданд, ки ин кафолат дод, ки чораҳои пешниҳодшуда на танҳо аз ҷиҳати техникӣ, балки аз ҷиҳати сиёсӣ имконпазир ва аз назари иҷтимоӣ қобили қабул бошанд.

Ин раванди тасдиқкунӣ бо якчанд сабаб зарур буд. Якум, он ҳамроҳангсозии институтсионалиро бо ташаккул додани як тасаввуроти умумии иштирокчиёни гуногун дар бораи сайёҳии устувор тақвият дод. Дуюм, он устуворӣ ва мутобиқшавии барномаҳои пешниҳодшударо бо назардошти фикри мулоҳизаҳои онҳое, ки таҷрибаи амалиётӣ ва барномавӣ доранд, баланд бардошт. Сеюм, он эҳтимолияти татбиқи бомуваффақиятро тавассути таҳкими масъулият ва ӯҳдадорихоии ҷонибҳои асосии манфиатдор зиёд кард.

Ғайр аз натиҷаҳои фаврӣ, марҳилаи таҳияи барнома имкониятҳои навро барои дигаргунсозии система фароҳам кард. Тавсияҳо заминаро барои густариши амалияҳои иқтисоди даврӣ дар тамоми занҷираи арзиши сайёҳӣ, бахусус дар соҳаҳои ба монанди хариди хӯрокворӣ, идоракунии партовҳо ва самаранокии энергия фароҳам оварданд. Онҳо инчунин зарурати рушди иқтисоди институтсионалиро барои дастгирии сертификатсияҳои «сабз», сайёҳии экологӣ ва рушди инфрасохтори устувор таъкид карданд.

Шояд муҳимтар аз ҳама, ин раванд аҳамияти ҳамкориҳои минтақавиро нишон дода, имкониятҳои ҳамкориҳои фаромарзӣ дар таҳияи стандартҳои мувофиқашуда ва хатсайрҳои сайёҳии даврӣ муайян кард. Инчунин аҳамияти ҷалби сармоягузори ба сайёҳии экологӣ ва сайёҳии аз ҷониби сокинони маҳаллӣ идорашаванда таъкид карда шуд. Ин намуди сайёҳӣ ба ҳифзи муҳити зист ва ба даст овардани даромади беҳтар барои сокинони маҳаллӣ мусоидат мекунад.

Бо идома додани тақвияти ин замина Тоҷикистон тамоми имкониятҳоро дорад, ки дар соҳаи сайёҳии даврӣ ва устувор пешсафи минтақавӣ гардад. Марҳилаи таҳияи барнома на нуқтаи ниҳой, балки нуқтаи ибтидоии стратегӣ буд, ки кафолат медиҳад, ки нақшаҳо ба натиҷаҳои воқеӣ ва пойдор табдил ёбанд.

3. Хулосаҳо ва натиҷаҳо

3.1. Таҳияи системаи арзёбӣ

Марҳилаи аввали ин таҳлил ба таҳияи як чаҳорчӯбаи сохторёфта барои таҳқиқи таҷрибаҳои устувори истифодаи хӯрокворӣ ва дар ҳолатҳои зарурӣ, таҷрибаҳои истеҳсоли хӯрокворӣ дар соҳаи сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ нигаронида шуда буд. Ин системаи арзёбӣ барои таҳлили системаҳои хӯрокворӣ бо амалиётҳои сайёҳӣ, бахусус тавассути принципҳои иқтисоди даврӣ, таҳия шудааст.

Иқтисоди даврӣ (ИД) дар соҳаи сайёҳӣ ба се принципи асосӣ тақия мекунад: ивазкунӣ, самаранокӣ ва даврият.

- **Ивазкунӣ** ба гузариш аз захираҳои тамомшаванда ва ифлоскунанда ба алтернативаҳои барқароршаванда ва камтаъсир, ба монанди энергияи офтобӣ, маводҳои устувор ва маҳсулоти истеҳсоли маҳаллӣ, мусоидат мекунад
- **Самаранокӣ** ба беҳтар кардани истифодаи захираҳо ва амалиёт дар тамоми занҷираи арзиши сайёҳӣ - беҳтар кардани идоракунии энергия, об ва мавод ва ҳамзамон беҳтар кардани сифати хидматрасониҳо равона шудааст
- **Даврият** кафолат медиҳад, ки мавод ва захираҳо тавассути истифодаи такрорӣ, коркарди такрорӣ ва барқарорсозӣ дар истифодаи доимӣ боқӣ мемонанд ва ба ин васила партовҳо ва ифлосшавии муҳити зистро кам мекунанд.

Дар маҷмӯъ, ин принципҳо сайёҳиро ба як соҳаи барқароркунанда табдил медиҳанд, ки вайроншавии муҳити зистро ба ҳадди ақал мерасонад ва рушди устувори иқтисодии маҳаллиро тақвият медиҳад.

Бар асоси принципҳои асосӣ, ин системаи арзёбӣ ҷанбаҳои зеринро дар бар мегирифт: таҷрибаҳои хариди хӯрокворӣ ва манбаъҳо; идоракунии партовҳо ва стратегияҳои кам кардани онҳо; истеъмоли энергия ва об дар омодакунии хӯрокворӣ ва меҳмонхонадорӣ; самаранокии бастабандӣ ва мавод; ва робитаҳои байни ширкатҳои сайёҳӣ ва истеҳсолкунандагони маҳаллии кишоварзӣ.

Барои мусоидат ба ҳамкорӣ бо ҷонибҳои манфиатдор, саволҳои оддӣ ва содда барои мусоҳиба ба системаи арзёбӣ илова карда шуданд. Ин саволҳо барои муайян кардани амалияҳои ҷорӣ, мушкилоти муайяншуда ва имкониятҳои барои ворид кардани равишҳои иқтисоди даврӣ дар ин бахш таҳия шуда буданд. Саволнома ҷамаҷониба ва аз ҷиҳати контекст мувофиқ буд. Гарчанде ки баъзе саволҳои такрорӣ буданд, онҳо барои шурӯъ кардани муколама ва тақвияти муҳокимаи амиқ самаранок буданд. Ҷонибҳои манфиатдор тавонистанд системаҳои мавҷударо таҳлил кунанд ва назари худро дар бораи устуворӣ, истифодаи захираҳо ва даврияти хидматрасониҳои сайёҳии марбут ба хӯрокворӣ ташаккул диҳанд.

Системаи арзёбӣ сохтори ягонро барои ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот фароҳам овард. Он ҳамчун воситаи асосӣ барои марҳилаҳои минбаъдаи таҳияи сценарияҳо ва барномаи хидмат кард ва кӯмак расонд, ки раванд ба воқеиятҳои соҳавӣ асос ёфта, бо мақсади умумии дастгирии гузариш ба иқтисоди даврӣ мувофиқ карда шавад.

3.2. Ҷамъоварии маълумот ва мулоҳизаҳо

Таҳлили ин арзёбӣ дар асоси 21 мусоҳиба бо намоёндагони муассисаҳо ва ташкилотҳои, ки бевосита ё бавосита ба бахшҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ алоқаманданд, гузаронида шуд. Ҳадафи ин мусоҳибаҳо ба даст овардани маълумоти босифат дар бораи амалияи мавҷуда, мушкилоти ҷойдошта ва имкониятҳои дар соҳаи устувори системаҳои хӯрокворӣ дар заминаи сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ буд.

Суратҷаласаи мусоҳиба тибқи принципҳои иқтисоди даврӣ бо таваҷҷӯҳ ба соҳаҳои асосии мавзӯӣ, аз қабилӣ таҷрибаи харид ва интиҳоби таъминкунандагон, системаҳои коркарди партовҳо,

инфрасохтор ва пешниҳоди хидматрасониҳо, заминаи меъёрӣ ва динамикаи бозо, таҳия карда шуд. Ин ҳамоҳангӣ кафолат медиҳад, ки маълумоти ҷамъоваришуда ба мо дар фаҳмидани он ки чӣ гуна системаҳои хӯроквориро дар баҳши сайёҳӣ даврӣ ва устувортар гардонем, яъне чӣ гуна захираҳоро самаранок истифода барем ва партовҳоро камтар ва дубора коркард кунем, кӯмак мекунад.

Иштирокчиёни мусоҳибаҳо бо назардошти зарурати ба даст овардани андешаҳои гуногун интиҳоб карда шуданд ва аз ин лиҳоз онҳо ҳам аз намояндагони соҳаи сайёҳӣ ва ҳам соҳаи хӯрокворӣ иборат буданд. Ҷонибҳои манфиатдор дар асоси аҳамияти институтсионалӣ, таҷрибаи соҳавӣ ва нақши онҳо дар ташаккул ё таъсир расонидан ба барнома, амалиёт ё амалияҳо дар сатҳи ҷомеаҳои маҳаллӣ интиҳоб карда шуданд.

Ба гурӯҳҳои мақсаднок инҳо дохил мешуданд:

Субъектҳои давлатӣ

- Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Агентии инноватсия ва технологияҳои рақамии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ассотсиатсияҳо

- Ассотсиатсияи миллии соҳибкории хурд ва миёна (АМСХМ)
- Ассотсиатсияи сайёҳии ба ҷомеаҳо асосёфта дар Тоҷикистон (АСҶАТ)
- Ассотсиатсияи ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон (АШСТ)
- Ассотсиатсияи тарабхонаҳо ва меҳмонхонаҳои Тоҷикистон

СЧ-ҳо

- Маркази рушди сайёҳӣ
- “Барги сабз”
- “Замини хурд”

Баҳши хусусӣ

- ҶДММ “Тавр”
- ҶДММ “Меҳмонхонаи Румӣ”
- ҶДММ “Ҳостел Грин Ҳаус”

Созмонҳои байналмилалӣ

- Дафтари ҳамкорӣ Швейтсария дар Тоҷикистон
- Бонки Аврупоии Таҷдид ва Рушд
- Созмони озуқаворӣ ва кишоварзии Созмони Милали Муттаҳид
- Маркази соҳибкорӣ байналмилалӣ ва хусусӣ дар Осиёи Марказӣ

Муассисаҳои таълимӣ

- Донишгоҳи славянии Русия ва Тоҷикистон

Натиҷаҳои асосии мусоҳиба инҳоянд.

Шарҳи баҳши сайёҳӣ ва тамоюли рушди он

Дар соли 2024 дар Тоҷикистон афзоиши рекордии 16,7%-и воридшавии сайёҳони хориҷӣ ба қайд гирифта шуд ва шумораи сайёҳон ба 1,4 миллион нафар расид, ки ин ҷолибияти афзояндаи кишварро ҳамчун макони сайёҳӣ инъикос мекунад. Дар маҷмӯъ 343 иншооти марбут ба сайёҳӣ, аз ҷумла меҳмонхонаҳо, ҳостелҳо, осоишгоҳҳо ва марказҳои фароғатӣ фаъолият мекарданд. Бо вучуди ин пешрафт, камбудии назаррас дар дастрасии иттилооти онлайн, инфрасохтори асосӣ ва хидматрасониҳои сайёҳӣ, махсусан дар минтақаҳои дурдаст, ба монанди Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон (ВМКБ), водии Рашт ва кӯҳҳои Фон боқӣ мемонанд.⁴

Ҳукумат ҳадаф дорад, ки то соли 2030 як баҳши устувори сайёҳиро эҷод кунад, ки ба ММД ва таъсиси ҷойҳои корӣ саҳми назаррас хоҳад гузошт. Афзалиятҳои ҷорӣ беҳтар кардани инфрасохтори нақлиётӣ ва рақамӣ, баланд бардоштани эътирофи минтақавӣ ва байналмилалӣ, инчунин маъмулгардонии ҳунарҳои мардумӣ ва сайёҳии деҳотро дар бар мегиранд. Барои ҷалби сайёҳон ва сармоягузoron механизмҳо ва ташаббусҳои мустақами барномавӣ, ба монанди ҷорӣ намудани низоми бидуни раводид барои 77 кишвар, мавҷуданд.

Ҳамгироии сайёҳии устувор ва иқтисоди «сабз»

Тоҷикистон принсипҳои истеъмоли ва истеҳсолоти устувор (ИИУ) ва иқтисоди даврӣ (ИД)-ро ба рушди баҳши сайёҳии худ фаъолона ворид мекунад. Ин принсипҳо дар Стратегияи рушди иқтисоди «сабз» (2023–2037),⁵ ки дар он махсусан чораҳо барои рушди сайёҳии экологӣ, сайёҳии аз ҷониби сокинони маҳаллӣ идорашаванда ва истеъмоли масъулиятнок таъкид карда мешаванд, сабт шудаанд. Вазорати кишоварзӣ ва Кумитаи рушди сайёҳӣ амалияҳои иқтисоди даврӣ барои беҳтар кардани самаранокии захираҳо, кам кардани партовҳо ва эҷоди моделҳои рақобатпазири тиҷоратӣ таълиқ мекунад.

Ҳамчунин агро-сайёҳӣ ё агротуризм, ки аз ҷониби корхонаҳои хурд ва истеҳсолкунандагони кишоварзӣ дастгирӣ карда мешавад, рушд мекунад. Аммо мушкилоти системавӣ, ба монанди идоракунии нокифояи партовҳо ва риояи сусти меъёрҳои экологӣ, боқӣ мемонанд. Сайёҳии дохилӣ аксар вақт боиси бад шудани муҳити зист аз сабаби ҷамъшавии партовҳо ва амалияҳои ноустувор мегардад. Барои тарбияи рафтори масъулиятнок дар сайёҳон маърақаҳои огоҳсозӣ ва назорати беҳтар лозиманд.⁶

Мушкилот ва камбудии

Сарфи назар аз мавҷудияти ҷаҳорҷӯбаҳои стратегӣ ва ташаббусҳои аз ҷониби донорҳо дастгириванда, масъалаҳои ҷиддии зерин боқӣ мемонанд:⁷

- мавсимӣ будани сайёҳӣ (давраи авҷ аз моҳи март то ноябр);
- набудани сертификатсияҳои «сабз» ва тамғаҳои боэътимоди экологӣ;
- сатҳи пасти огоҳӣ ва салоҳият оиди риояи стандартҳои зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии (ЗИИ) дар байни корхонаҳои хурду миёна (КХМ);
- ҳамгироии заиф байни системаҳои хӯрокворӣ ва кишоварзӣ ва рушди сайёҳӣ

Тағйирёбии иқлим рушди кишварро боз ҳам мушкилтар мекунад: Тоҷикистон дар баробари ҳодисаҳои хушксолӣ, обхезӣ ва сел хеле осебпазир боқӣ мемонад. Кишвар аз рӯи хатари офатҳои табиӣ дар ҷаҳон дар ҷои 117-ум ва аз рӯи гирифтӣ ба хушксолӣ дар ҷои 9-ум қарор дорад. Хатарҳои экологӣ ба соҳаи кишоварзӣ, амнияти озуқаворӣ ва инфрасохтори сайёҳӣ таҳдиди ҷиддӣ доранд.

4 <https://ctd.tj/>

5 <https://medt.tj/en/strategiya-i-programmi/strategiya-razvitiya-zeljonoy-ekonomiki-v-respublike-tadzhikistan-na-2023-2037-gody>.

6 Нигаред ба зер, Замимаи Б: «Натиҷаҳои мусоҳибаҳо: Гузариш ба иқтисоди даврӣ дар системаҳои сайёҳӣ ва хӯроквории Тоҷикистон».

7 Ҳамон ҷо.

Муҳити сармоягузори, молиявӣ ва барномавӣ

Кӯшишҳо барои маблағгузори сайёҳии «сабз» ва устувор бо дастгирии Бонки ҷаҳонӣ, Корпоратсияи байналмилалӣ молиявӣ (КБМ), Дафтари Швейтсария оид ба ҳамкорӣ ва Созмони озуқаворӣ ва кишоварзии СММ густариш меёбанд. Ташаббусҳо инҳоро дар бар мегиранд:

- тренинг оид ба стандартҳои зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии барои корхонаҳои хурду миёна
- татбиқи воситаҳои арзёбии хавфҳои тағйирёбии иқлим барои муассисаҳои молиявӣ
- таҳияи маҳсулоти қарзии хурд барои корхонаҳои марбут ба сайёҳии “сабз” ва хӯрокворӣ

Бо вучуди ин, монеаҳо дар роҳи татбиқ, ба монанди дастрасии маҳдуд ба маблағгузори “сабз”, хароҷоти баланди аввалия ва набудани иқтидори техникӣ, садди роҳи пешрафт мешаванд. Дар назар аст, ки як барномаи нави суръатбахшии стандартҳои зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии ташкил карда шавад, ки таҳияи лоиҳаҳои “сабз”-ро дар байни корхонаҳои хурду миёна дастгирӣ хоҳад кард.

Ба соҳаи сайёҳӣ тавассути имтиёзҳои андозӣ, имтиёзҳои гумрукӣ ва содда кардани раводидҳои электронӣ афзалият дода мешавад. Ҳуҷҷатҳои стратегӣ, ба монанди Стратегияи миллии рушди сайёҳӣ то соли 2030 ва Стратегияи рушди иқтисоди “сабз”, ҳамчун дастури боэътимод хидмат мекунад. Бо вучуди ин, барномаи махсусан ба агротуризм нигаронидашуда вучуд надорад ва ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ ба такмил ниёз дорад.

Инфрасохтор ва рақамикунонӣ

Барномаи рушди иқтисоди рақамӣ ва инноватсия дар Тоҷикистон⁸ (солҳои 2025-2030) ба такмили хидматрасониҳои электронӣ, инфрасохтори сайёҳии ҳушманд ва мониторинги маълумотҳои иқлимӣ равона шудааст. Ташаббусҳо истифодаи маълумоти моҳвораӣ, рақамикунонии соҳаи гумрук ва платформаи ҳукумати электрониро дар бар мегиранд. Агенсии инноватсия ва технологияҳои рақамӣ ин кӯшишҳоро роҳбарӣ мекунад, аммо ҳамгирии расмӣ ба барномаҳои милли талаб карда мешавад.

ТОК СММ рақамикунониро дар сатҳи маҳаллӣ тавассути тренингҳо оиди технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ (ТИК) дар деҳот, мониторинги зироатҳо ва рушди тиҷорат дастгирӣ мекунад. Бо вучуди ин, Тоҷикистон бо монеаҳои назаррас дар соҳаи идоракунии партовҳои электронӣ, дастрасӣ ба интернет дар деҳот ва густариши инфрасохтори рақамӣ, бахусус дар мавриди 5G рӯбарӯ аст.

Хулоса

Баҳши сайёҳии Тоҷикистон бо боварӣ рушд мекунад, ки ба он биниши возеҳи ҳукумат, иштироки фаъолонаи донорҳо ва тавачҷӯҳи афзояндаи байналмилалӣ мусоидат мекунад. Аммо барои таъмини устувори дарозмуддат дар баҳши сайёҳӣ бояд масъалаҳои доимии экологӣ, молиявӣ ва институтсионалӣ, аз ҷумла осебпазирӣ дар баробари тағйирёбии иқлим, инфрасохтори маҳдуд, сатҳи пасти риояи стандартҳои зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии дар байни корхонаҳои хурду миёна ва ҳамгирии заиф байни системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ, ҳал карда шаванд.

Ин натиҷаҳо аҳамияти ҳамгирии принципҳои ИИУ ва ИД ба стратегияҳои рушди сайёҳиро нишон медиҳанд, зеро равишҳои устувор ва даврӣ роҳи муназзамро барои беҳтар кардани самаранокии захираҳо, коҳиш додани таъсири экологӣ ва тақвияти занҷирҳои арзиши маҳаллӣ таъмин мекунад. Тавачҷӯҳ ба сармоягузориҳои “сабз”, ҳамкориҳои минтақавӣ ва навовариҳои рақамӣ дар доираи ИИУ ва ИД барои расидан ба ҳадафҳои Тоҷикистон то соли 2030 дар бунёди иқтисоди сайёҳии рақобатпазир, фарогир ва аз ҷиҳати экологӣ муносиб муҳим хоҳад буд.

3.3. Таҳияи сценарияҳо ва мулоҳизаҳо

24-25 феввали соли 2025 дар ноҳияи Варзоби Тоҷикистон ҷаласаи сайёр оид ба пешгӯии стратегӣ баргузор гардид, ки дар он 29 нафар иштирок намуданд, ки ҳамаи онҳо намоёндагони ҷонибҳои манфиатдор буданд. Бо ин иштирокчиён қаблан мусоҳибаҳо барои омӯзиши роҳҳои ояндаи рушди устувори системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ гузаронида шуда буданд. Тавассути машқҳои интерактивӣ ва муколамаи гурӯҳӣ, онҳо бо тамаркуз ба ИД ва ИИУ тақрибан 40 омили тағйиротро муайян карданд,

8 <https://cs.gov.tj/en/the-internet-one-of-the-key-elements-of-the-digital-economy/>

ки метавонанд дар 15 соли оянда ба соҳаи сайёҳӣ таъсир расонанд.

Ин ҷаласаи сайёр ба иштирокчиён имкон дод, ки тасаввуроти возеҳи муштарак дар бораи сайёҳии аз ҷиҳати иқтисодӣ қобили қабул, аз назари иҷтимоӣ фарогир ва аз ҷиҳати экологӣ устувор дошта бошанд. Чор роҳи рушд омӯхта шуд:

- рушд дар асоси технологияҳои рақамӣ;
- тағйирот дар асоси сармоягузориҳо;
- сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда;
- эҳёи таҷрибаҳои анъанавӣ.

Иштирокчиён якҷоя ояндаеро тасаввур карданд, ки дар он бахши сайёҳӣ 30% ММД-ро ташкил мекунад, сайёҳӣ дар тамоми тӯли солро таъмин мекунад, ҷойҳои кори босифат эҷод мекунад, манбаҳои барқароршавандаи энергияро истифода мебарад ва принсипҳои иқтисодии “сабз”-ро риоя мекунад.

Барои татбиқи ин биниш иштирокчиён ислоҳоти зеринро барои мутобиқшавӣ пешниҳод карданд:

- навсозии қонунгузорӣ;
- такмили инфрасохтор;
- татбиқи таълими ба устуворӣ нигаронидашуда;
- густариши низоми бидуни раводид;
- рушди хидматрасонии сайёҳии рақамӣ;
- дастгирии шаклҳои махсуси сайёҳӣ (агро-сайёҳӣ, эко-сайёҳӣ ва сайёҳии иҷтимоӣ).

Ҳамзамон якҷанд хатарҳо ошкор карда шуданд: маҳдудиятҳои молиявӣ, ҳамоҳангсозии заифи институтсионалӣ, норасоии кормандони соҳибхтисос, таҳдидҳои иқлимӣ ва монеаҳои маъмурий. Ин монеаҳо зарурати идоракунии фарогир, таҳқиқоти доимӣ ва мониторинги бозэтимодно нишон медиҳанд.

Иштирокчиён инчунин тамоюлҳои навро баррасӣ карданд, аз ҷумла:

- талаботи афзоянда ба сайёҳии экологӣ;
- рақамикунонии хидматрасониҳо;
- тағйироти демографӣ;
- хатарҳои марбут ба иқлим;
- тағйир додани афзалиятҳои истеъмолкунандагон.

Ин тамоюлҳо зарурати фаврии мутобиқ кардани стратегияҳои миллӣ ба стандартҳои байналмилалӣ, аз ҷумла ҳисобот оиди ЗИИ, Шӯрои ҷаҳонии сайёҳии устувор (GSTC) ва механизмҳои маблағгузори “сабз”-ро таъкид мекунанд.

3.4. Самтҳои стратегии пешрафт

Панҷ афзалияти стратегӣ барои роҳнамоии раванди дигаргунсозии устувор муайян карда шуданд.

- 1. Барнома ва ҳамоҳангсозии институтсионалӣ:** Ҳамоҳангсозии барномаи сайёҳӣ, зистмуҳитӣ ва рушди деҳот дар доираи иқтисоди “сабз” ва иқтисоди даврӣ.
- 2. Сармояи инсонӣ ва маориф:** Аз нав дида баромадани барномаҳои таълимии сайёҳӣ, тақвияти омӯзиши касбӣ ва баланд бардоштани иқтидор дар соҳаи устуворӣ ва малакаҳои рақамӣ.
- 3. Инфрасохтор ва инноватсия:** Сармоягузорӣ ба инфрасохтори “сабз”, васеъ кардани платформаҳои рақамӣ ва таблиғи истифодаи энергияи барқароршаванда дар маконҳои сайёҳӣ.
- 4. Молия ва сармоягузорӣ:** Беҳтар кардани дастрасӣ ба маблағгузори “сабз” барои корхонаҳои хурду миёна, таҳияи воситаҳои ҳавасмандгардонӣ ва тақвияти риояи талаботи ЗИИ (зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии).

5. Рушди сайёҳии аз сӯи ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда: Баланд бардоштани иқтисодии соҳибкорони маҳаллии марбут ба сайёҳӣ, бахусус дар минтақаҳои деҳот ва кӯҳистон, барои таъмини рушди фарогир ва устувор. Дар боби навбатӣ натиҷаҳои асосӣ оварда шудаанд.

3.5. Сенарияҳои эҳтимолии рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон дар соли 2040

Дар ҷаласаҳо оид ба пешгӯии стратегӣ иштирокчиён тақрибан 40 омили тағйиротро бо назардошти иқтисоди даврӣ муайян карданд, ки метавонанд ба рушди сайёҳӣ дар тӯли 15 соли оянда таъсир расонанд.

Аз ин омилҳои тағйирот, иштирокчиён ду номуайяниро барои банақшагирии сенарияҳо бо истифода аз усули “Матритсаи 2x2” интихоб карданд. Ин номуайяниҳо аз инҳо иборатанд:

- рушди иқтисодӣ;
- таъминоти кадрӣ.

Бар асоси ин, матритсаи сенарияҳои зерин таҳия карда шуд (Расми 1).

Расми 1. Матритсаи сенарияҳои рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040

Иштирокчиёни семинар чор сенарияро таҳия карданд.

1 Сенарияи 1. Рақамикунонӣ ҳамчун роҳи ҳалли амалӣ

Тоҷикистон дигаргуниҳои назарраси иқтисодиро, ки ҷархонандаи он истиқлолияти энергетикӣ ва фурӯши стратегӣ энергияи изофӣ ба кишварҳои ҳамсоя мебошад, аз сар мегузаронад. Гарчанде ки чунин рушди босуръат имкониятҳои назаррасро фароҳам меорад, он инчунин ниёз ба қувваи кории баландихтисосро талаб мекунад. Дар посух, кишвар рақамикунонӣ ва автоматикунониро ҳамчун роҳи ҳалли асосӣ истифода мебарад. Ин таҳаввулот баҳши сайёҳиро тағйир додааст. Барномаи инноватсионии бисёрзабонаи мобилӣ ҳоло ба сокинони маҳаллӣ имкон медиҳад, ки бо сайёҳони хориҷӣ ба осонӣ муошират кунанд ва ниёз ба тарҷумонҳои анъанавӣ аз байн рафтааст. Ғайр аз он, ба тӯфайли системаҳои инноватсионии онлайн, ки равандҳои пардохти хидматрасониҳо ва пардохти андозро осон мекунад, логистикаи интиқоли хӯрокворӣ аз минтақаҳои дурдаст хеле беҳтар шудааст. Меҳмонхонаҳои нав фаъолона технологияҳои экологӣ, аз қабили тозакунии об ва компост кардани партовҳои органикиро татбиқ мекунад. Барои ҳавасмандгардонии ташаббусҳои иқтисодии даврӣ, ҳукумат имтиёзҳои назарраси андозро барои то панҷ сол пешниҳод мекунад. Дар доираи ин кӯшишҳои муштарак, ҳам сокинони маҳаллӣ ва ҳам сайёҳон дар коҳиш додани партовҳои экологӣ фаъолона иштирок мекунад ва тавассути як барномаи махсус мукофот мегиранд, ки метавонанд

барои пардохти хидматрасониҳои гуногун истифода шаванд. Чунин муносибати ҳамачониба на танҳо ба рушди иқтисодиёт мусоидат мекунад, балки ўҳдадориҳо барои ояндаи устуворро тақвият медиҳад.

2 Сенарияи 2. Тоҷикистон биҳишти сармоягузoron аст

Тоҷикистон кишварест, ки дорoi захираҳои ҷолиби табиӣ ва муҳити мусоиди тиҷоратӣ мебошад. То соли 2040 нерӯгоҳи барқи обии Роғун ба иқтисоди пурра мерасад, ки ин дар навбати худ ба содироти васеи нерӯи барқ оварда мерасонад ва иқтисоди кишвар бо воридшавии захираҳои молиявӣ тақвият меёбад. Имкониятҳои нави соҳибкорӣ, аз ҷумла дар соҳаи сайёҳӣ, пайдо шудаанд. Талаботи афзоида ба қувваи корӣ пеш аз ҳама бо бозгашти муҳоҷирони корӣ, ки қаблан барои ҷустуҷӯи кор ба хориҷа рафта буданд ва сипас аз ҳисоби мутахассисони ҷавон, ки мехоҳанд дар ватан ҷои кор пайдо кунанд, қонеъ карда мешавад.

Рушди иқтисодӣ сармоягузoron ва соҳибкорони навро ҷалб мекунад, ки ба онҳо имтиёзҳои андозӣ дода мешаванд, ба шарте ки онҳо принципҳои иқтисоди даврo истифода кунанд. Ин равиш истифодаи технологияҳои аз ҷиҳати экологӣ тоза ва инноватсиониро, ки ба ҳифзи захираҳои табиӣ ва рушди устувор мусоидат мекунад, ташвиқ мекунад. Акнун дар бахши сайёҳӣ 80% энергия барқароршаванда истифода бурда мешавад; хӯрокворӣ ва хидматрасониҳо пурра сертификатсия шудаанд; сайёҳон аз сатҳи баланди хидматрасониҳо, аз ҷумла бақайдгирии рақамӣ, банақшагирии сайёҳии инфиродӣ, фармоиши нақлиёт ва ғайра, бархӯрдоранд. Даромад аз сайёҳӣ байни шаҳрҳои калон ва деҳаҳои дурдаст баробар тақсим карда мешавад, ки ба шукуфоии кишвар, рушди иқтисодӣ ва суботи иҷтимоӣ мусоидат мекунад.

3 Сенарияи 3: Рушди иқтисоди ҷомеаҳои маҳаллӣ

Аз сабаби касоди иқтисодӣ, соҳаи сайёҳӣ маҷбур шуд, ки роҳҳои нави рушдро ҷустуҷӯ кунад. Бисёре аз мутахассисон ширкатҳои хусусиро таъсис доданд ва бо ҷамоатҳои маҳаллӣ ҳамкорӣ карда, сафарҳои инфиродӣ пешниҳод мекунад, ки дар онҳо сайёҳон бо тарзи зиндагии деҳаҳои дурдаст шинос мешаванд. Дар аввал сайёҳон аз роҳҳои душворгузари кӯҳӣ мегузаштанд, аммо бо афзоиши таваҷҷӯҳ, сокинони маҳаллӣ инфрасохтори сайёҳии худро беҳтар карданд. Ҳамкорӣ бо ширкатҳои сайёҳӣ ба тағйири системаи хӯрокворӣ барои сайёҳон оварда расонд. Дар натиҷа сокинони маҳаллӣ ба захираи маҳсулоти хӯрокворӣ барои хидматрасонии сайёҳон шурӯъ карданд, дар ҳоле ки ширкатҳои хусусӣ ва Кумитаи сайёҳӣ барномаҳои омӯзиширо дар ин самт баргузор карданд ва фарҳанги нави қабули сайёҳонро тақвият доданд. Ин ташаббусҳо инчунин ба такмили таҷрибаи коркарди партовҳо мусоидат намуда, ба ҷамъовариҳои алоҳидаи партовҳо ва компост кардани партовҳои хӯрокворӣ оварда расониданд, ки ба афзоиши истеҳсоли маҳсулоти органикӣ мусоидат карданд. Дар ниҳоят, вуруди сайёҳон ҷавонони маҳаллиро водор кард, ки забонҳои хориҷиро омӯзанд ва малакаҳои нави ба монанди роҳнамои кӯҳӣ, рафтинг ва ёрии аввалияро омӯзанд. Дар маҷмӯъ, ин тағйирот вазъи иқтисодии ҷомеаро хеле беҳтар кард ва ба баланд бардоштани огоҳии экологӣ мусоидат намуд.

4 Сенарияи 4. Эҳёи анъанаҳо, тамаркуз ба оянда

Касоди тӯлонии иқтисодӣ дар кишвар рушди бахшҳои гуногуни иқтисодиро ба таври назаррас суст кард, ки боиси хуруҷи оммавии муҳоҷирони меҳнатӣ ва ҷавононе шуд, ки пас аз хатми таҳсил кишварро тарк мекунад. Ин ҳолат ба норасоии кадрҳои баландихтисос, хусусан дар соҳаи сайёҳӣ оварда расонд. Дар ҳоле ки ширкатҳои бузург бозорро тарк карданд, тиҷоратҳои хурди оилавӣ бо пешниҳоди хӯрокворӣ, манзил ва саёҳатҳо ба минтақаҳои кӯҳии Тоҷикистон, ки сайёҳонро бо табиати аслии худ ҷалб мекунад, рушд карданд. Ин тиҷоратҳои сайёҳии оилавӣ, ки дар сайёҳӣ, рафтинг ва таҷрибаҳои пухтупаз тахассус доранд, тавассути тавсияҳо маъруфият пайдо карданд. Азбаски минтақаҳои кӯҳӣ аз ҷиҳати иқтисодӣ фоида мебаранд, тиҷоратҳои маҳаллӣ ба такмил додани инфрасохтор ва хидматрасониҳо таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, ба коркарди партовҳо ва энергияи барқароршаванда диққати махсус медиҳанд. Ин эҳёи амалияҳои анъанавӣ ба тоҷикон имкон медиҳад, ки бо табиат дар ҳамроҳангӣ зиндагӣ кунанд ва онро ҳифз намоянд.

3.6. Ояндаи дилхоҳи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040

Барои муайян кардани ояндаи дилхоҳ барои бахши сайёҳӣ усули «Секунҷаи оянда» истифода шуд. Ин усул ба иштирокчиён имкон дод, ки тасаввуроти равшане дар бораи тағйироти дилхоҳ дошта бошанд ва душворӣҳои гузашта ва мушкилоти ҷориро, ки ба амалӣ шудани орзуҳои иштирокчиён мусоидат мекунанд ё монеи онҳо мешаванд, арзёбӣ кунанд. Таҳлили омили муайяншуда ба таҳияи панҷ сценария кӯмак мекунад: «Бозгашт ба гузашта», «Бе тағйирот», «Тағйироти ночиз», «Тағйироти мутобиқшаванда» ва «Тағйироти кулӣ».

Бо ҷамъбасти ҷавобҳои иштирокчиёни семинар метавон гуфт, ки ояндаи дилхоҳ барои рушди сайёҳӣ то соли 2040 чунин як «Ҳикояи илҳомбахш» мебошад.

Ҳикояи илҳомбахш

То соли 2040, сайёҳӣ ба бахши асосии иқтисоди Тоҷикистон табдил ёфт ва ба ММД-и кишвар саҳми назаррас мегузарад. Инфрасохтори беҳтаршудаи нақлиёт шаҳрҳои бузургро бо минтақаҳои дурдасти кӯҳистон пайваст карда, ба сайёҳии дохилӣ мусоидат кардааст, зеро шаҳрвандон ҳоло метавонанд ба осонӣ ва бехатар ба минтақаҳои гуногуни кишвари худ саёҳат кунанд. Сатҳи баланди огоҳии экологӣ ба меъёр табдил ёфтааст: стандартҳои муосири саноати хӯрокворӣ маҳсулоти босифат ва устуворро таъмин мекунанд ва системаҳои самараноки идоракунии партовҳо дар саросари кишвар фаъолият мекунанд. Ин ўҳдадорӣ ва устуворӣ сайёҳони хориҷиро, ки зебӣ ва тозагии табиатро қадр мекунанд, ҷалб менамояд. Ба шарофати низоми бидуни раводид бо бисёр кишварҳо ва системаи соддакардшудаи бастаҳои сайёҳӣ, сайёҳон метавонанд сафарҳои худро ба осонӣ ба нақша гиранд ва маблағгузорӣ кунанд. Тоҷикистон ба маркази сайёҳии кӯҳӣ табдил ёфтааст: маконҳои лижаронии муосир сохта шудаанд, мураббӣҳои соҳибхисос тайёр карда шудаанд ва шаклҳои нодири таъмини манзил барои сайёҳон, ба монанди глампинг, маъмул гаштаанд. Таваҷҷӯҳ ба сайёҳии геотуризм ва бостоншиносӣ низ ба шарофати ташаббусҳо, ба монанди таъсиси осорхонаҳои 3D, ки мероси бойи таърихии кишварро ба таври возеҳ намоиш медиҳанд, афзоиш меёбад. Тоҷикистон сайёҳӣ дар тамоми тӯли солро пешниҳод мекунад, ки шумораи афзояндаи сайёҳонро ҷалб мекунад. Барои пешгирии аз ҳад зиёд пур шудани маконҳои табиӣ ва тамошобоб, шумораи сайёҳон дар маконҳои маъмултарин маҳдуд карда мешавад. Умуман, ояндаи сайёҳӣ дар Тоҷикистон умедбахш ба назар мерасад ва имкониятҳои нав ва саёҳатҳои ҷолибро ҳам барои сайёҳони хориҷӣ ва ҳам барои сокинони маҳаллӣ фароҳам мекунад.

Ҳангоми интихоби роҳҳои ноил шудан ба ин ояндаи дилхоҳ, иштирокчиён ба ду гурӯҳ тақсим шуданд: 70% тарафдори тағйироти мутобиқшаванда буданд, дар ҳоле ки 30% тарафдори тағйироти кулӣ буданд. Чораҳои мушаххас ва амалҳои пешниҳодшуда дар зер тавсиф шудаанд.

Тағйироти мутобиқшаванда

Тағйирот бояд бо ислоҳоти қонунгузорӣ оғоз шавад, яъне маҷмӯи санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқии махсус, ки бевосита ё бавосита ҷанбаҳои мушаххаси фаъолияти сайёҳиро танзим мекунанд, баррасӣ карда шаванд, инчунин стандартҳои нави сифат ва устуворӣ бо назардошти таҷрибаҳои гузашта таҳия ва татбиқ шаванд.

1. Эҷоди инфрасохтори мувофиқ: сохтмони роҳҳо, хатсайрҳои сайёҳӣ, шабакаи меҳмонхонаҳо, нуқтаҳои хӯрокворӣ, насби истгоҳҳои барқдихӣ, сохтмони меҳмонхонаҳо дар канори роҳҳо, мотелҳо ва ғайра.
2. Тағйир додани раванди таълим: ҷалби мутахассисон ва корфармоён ба раванди омӯзиш, ба инбат гирифтани андешаҳо ва пешниҳодҳои онҳо. Ҳамзамон, зарур аст, ки ҳадафҳои таълими сайёҳӣ ба самти сайёҳии устувор (Ҳадафи рушди устувори 12) равона карда шаванд ва татбиқи васеи таълими экологӣ, аз муассисаҳои томактабӣ оғоз карда шавад.

3. Дар бахши энергетика афзалият додан ба энергияи барқароршаванда.
4. Ба роҳ мондани низоми бидуни раводид бо шумораи ҳарчи бештари кишварҳо.
5. Гузаштан ба рақамикунонии пурра, таҳия намудани платформаҳои нави рақамӣ, бронкунии онлайн, рақамикунонии ҳамаи минтақаҳои сайёҳӣ, харитасозии дақиқ ва гузариш ба сайёҳии виртуалӣ.
6. Татбиқи принципи «осмони кушод»: зиёд намудани шумораи парвозҳо аз ҷониби ширкатҳои ҳавопаймоии хусусӣ ва арзон. Илова бар ин, бояд ҳавопаймоии хусусӣ рушд дода шавад ва ба қонунгузорӣ тағйироти дахлдор ворид карда шавад.
7. Ташкили масири ягонаи сайёҳии Осиёи Марказӣ, ба монанди «Ҳалқаи тиллоии Русия».
8. Додани қарзҳои имтиёзнок ба ширкатҳои сайёҳӣ ва фароҳам овардани фазои ҷолиби сармоягузори барои ширкатҳои нави сайёҳӣ.
9. Рушди самтҳои нав дар бахши сайёҳӣ. Масалан, агротуризм, сайёҳии шаробӣ ё сайёҳии иҷтимоӣ, яъне
10. сайёҳӣ барои пиронсолон ва кормандон, омода кардани инфрасохтор ва хидматрасонҳои мувофиқ.
11. Таблиғи имконияти сайёҳии кишвар тавассути видеоҳо, блогҳо ва DVD-ҳо.
12. Мутобиқ намудани омор ба нишондиҳандаҳои воқеӣ, то тасвири воқеии даромади буҷет ва аҳолии кишвар дар оянда ба даст оварда шавад.
13. Эҳё намудани амалияи фаъолияти иттифоқи касаба ё ҷорӣ намудани он тавассути иттиҳодияҳои муосир бо назардошти воқеиятҳои нави замон.
14. Сохтани боғҳои сабз дар шаҳрҳо барои беҳтар кардани вазъи экологӣ.
15. Ба берун аз шаҳр интиқол додани истеҳсолоти хатарнок ва пурра маҳкам кардани корхонаҳои дорои партовҳои хатарнок.

Тағйироти кулӣ

Шарти асосӣ ин аст, ки сайёҳӣ барои тамоми иқтисодиёт афзалияти аввалиндараҷа мегардад. Дар ин ҳолат, сценарияи зерин татбиқ мешавад:

1. Таъсиси гурӯҳи кории доимоамалкунанда барои таҳияи стратегияи гузариш ба иқтисодиёти ба сайёҳӣ нигаронидашуда. Дар ин кор мақомоти давлатӣ, таърихшиносони маҳаллӣ, муҳаққиқон ва дигар ҷонибҳои манфиатдор иштирок мекунад. Илова бар ин, дар ҳамаи вазоратҳои кумитаҳои сайёҳӣ барои ҳамоҳангсозӣ ва амалӣ намудани кӯшишҳои муштарак таъсис дода мешаванд.
2. Барномаҳои таълимӣ бояд васеъ карда шаванд: онҳо бояд ба мутахассисони оянда ва баланд бардоштани саводнокии сайёҳии ҳар як шахс равона карда шаванд.
3. Таваҷҷӯҳ намудан ба рушди минтақаҳои сайёҳии нав, камшинос ё қариб номаълум.
4. Маркетинги нав бояд таҳия ва ҷорӣ карда шавад, ки рекламаи иҷтимоӣ, маърақаҳои оммавӣ, филмҳои мустанад ва ғайраро дар бар мегирад.
5. Оғоз намудани рушди сайёҳии таълимӣ барои ҳамаи гурӯҳҳои синну соли, на танҳо барои мактаббачагон, то онҳо бо таърихи кишвар шинос шаванд.
6. Рушди бахши хидматрасонӣ, аз ҷумла ба роҳ мондан ва рушд додани “нақлиёт”-и анъанавӣ, аз ҷумла аспҳо, харҳо барои пайроҳаҳои кӯҳӣ ва сайёҳии экстремалӣ ва экологӣ.

Ин тадбирҳо ба беҳтар шудани бахши сайёҳии Тоҷикистон, ҷалби бештари сайёҳон ва фароҳам овардани муҳити қавии рақобатпазир барои тиҷоратҳои маҳаллӣ мусоидат хоҳанд кард. Муваффақият ҳамкориҳои доимии байни муассисаҳои давлатӣ, бахши хусусӣ ва ҷомеаҳои маҳаллиро талаб мекунад.

3.7. Хавфҳои марбут ба татбиқ

Сенарияҳо ва тағйиротҳои пешниҳодшуда ҳангоми татбиқи онҳо хавфҳои муайяно дар бар мегиранд.

Ҳангоми татбиқи **тағйироти мутобиқшаванда** хавфҳои зерин имконпазиранд:

1. Ҳамоҳангсозии қонунгузорӣ ва татбиқи он

- Иштирокчиёни ин раванд метавонанд ба таҳияи қонунгузорие, ки танҳо ба худашон фоида меорад, тамаркуз кунанд ва манфиатҳои дигар мақомоти давлатӣ ва бахши хусусиро нодида гиранд.
- Бе системаи самараноки мониторинг, ҳатто беҳтарин нақшаҳо метавонанд амалӣ нашаванд.

2. Хавфҳои молиявӣ

- Норасоии захираҳои молиявӣ метавонад иҷрои ин нақшаро душвор гардонад.
- Агар бахши бонкӣ ислоҳ нашавад, системаи мавҷудаи он ва доираи маҳдуди хидматрасониҳо ба монетаи ҷиддӣ дар татбиқи нақшаҳо таъдил меёбанд.

3. Хавфҳои кадрӣ

- Норасоии кадрҳои баландихтисос барои кор дар соҳаи маориф, ВАО, рӯзноманигорӣ ва сайёҳӣ имкон намедиҳад, ки натиҷаҳои босифат ба даст оварда шаванд.
- Сатҳи баланди азкорравию кормандон қобилияти ноил шудан ба ҳадафҳои муқарраршударо зери суол мебарад.

4. Хавфҳои экологӣ

- Тағйирёбии иқлим дар миқёси ҷаҳонӣ идома дорад. Масалан, обшавии пиряхҳо қатъ намешавад, ки метавонад кишварро аз имконияти рушди сайёҳии лижаронӣ маҳрум кунад.
- Афзоиши шумораи сайёҳон метавонад боиси аз ҳад зиёд шудани фишор ба муҳити зист (сарбории хок, афзоиши партовҳо, изи карбон) гардад.

5. Хавфҳои сиёсӣ

- Робитаҳои байниминтақавӣ на ҳамеша устувор мебошанд, ки метавонанд ба татбиқи тағйироти мутобиқшаванда таъсири манфӣ расонанд

Агар **тағйироти кулӣ амалӣ карда шаванд**, хавфҳои зерин имконпазиранд:

1. Хавфҳои равонӣ

- Тағйироти кулӣ одамонро маҷбур мекунад, ки аз минтақаҳои бароҳати худ берун раванд.
- Вақте ки кор дар тӯли 30 сол ба як самт меравад, тағйир додани ин роҳ ва сипас ба самти дигар рафтан ҳамеша душвор аст; муҳолифат ба тағйирот ба миён меояд.

2. Хавфҳои молиявӣ

- Тағйирот ҳамеша сармоягузори талаб мекунад ва барои амалӣ кардани нақшаҳои пешниҳодшуда маблағ намерасад.
- Дар айни замон аксарияти сармоягузорӣ аз сармоягузори ғарбӣ ё чинӣ ворид мешаванд, ки инчунин манбаи ноустувори маблағгузорию ифода мекунад.

3. Хавфҳои тадқиқотӣ

- Барои асоснок кардани нақшаҳо пойгоҳи далелҳои илмӣ зарур аст.
- Аз ин лиҳоз, гузаронидани тадқиқот зарур аст ва бидуни чунин пойгоҳ бовар кунонидани ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор ба зарурати татбиқи нақша ғайриимкон аст.

4. Хавфҳои маъмури

- Шумораи зиёди ҷонибҳои дахлдор хавфи ҳамкориҳои ғайрисамаранок ва ҳамоҳангсозии сусти амалҳои муштаракро зиёд мекунад.

5. Хавфҳои бехатарӣ

- Ҳангоми баррасии масъалаҳои дастрасӣ, иҷозатномаҳо (барои наворбардорӣ, парвозҳо ва ғайра) масъалаи бехатарӣ метавонад ё дар маркази диққат бошад ва ҳама ҷанбаҳои дигарро фаро гирад ё баръакс аз назар дур монад ва ба он таваҷҷӯҳи кам зоҳир карда шавад.
- Ғайр аз он, технологияҳои зудтағйирёбанда омӯзиш ва мутобиқшавии мунтазамро талаб мекунад, ки ин метавонад барои баъзе мутахассисон ва ширкатҳои сайёҳӣ душвор бошад.

3.8. Ва аз ин лиҳоз ...

Бояд стратегияҳои кам кардани хавфҳо бодидиққат баррасӣ карда шаванд, ки дар навбати худ имкон медиҳанд, ки бахши устувор ва ғайриҷиддӣ сайёҳӣ, ки ба рушди Тоҷикистон дар маҷмӯъ мусоидат мекунад, ташаккул ёбад. Татбиқи бомуваффақияти тағйироти кулӣ таҳлили амиқ, иштироки ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор ва истифодаи таҷрибаи байналмилалиро барои пешгирӣ кардани оқибатҳои манфии эҳтимоли талаб мекунад.

4. Мулоҳизаҳо дар бораи таҳия ва тасдиқи барнома

Марҳилаи ниҳоии лоиҳа ба табдил додани ғояҳои стратегӣ ба заминаи мақсадноки барномавӣ, ки ҳадафи он суръат бахшидани гузариши Тоҷикистон ба сайёҳии даврӣ ва устувор мебошад, равона карда шудааст. Натиҷаи ин раванд, ки бевосита ба мусоҳибаҳои ҷонибҳои манфиатдор ва банақшагирии сценарияҳо асос ёфтааст, маҷмӯи ҳамаҷонибаи тавсияҳои барномавӣ мебошад, ки ба ҷанбаҳои сохторӣ, амалиётӣ ва меъёрии баҳши сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ дахл доранд.

Тавсияҳои барномавӣ дар асоси иштироки васеъ ва машваратҳо барои таъмини он, ки тадбирҳои пешниҳодшуда на танҳо аз ҷиҳати техникӣ асоснок бошанд, балки ба афзалиятҳои стратегии Тоҷикистон ва воқеиятҳои институтсионалӣ низ ҷавобгӯ бошанд, таҳия шуданд. Ин марҳила барои табдил додани натиҷаҳои таҳлили лоиҳа ба барномаҳои бозэтимод ва иҷрошаванда, ки воқеан амалӣ ва устувор буда метавонанд, муҳим буд.

Раванди тасдиқи тавсияҳои барномавии пешниҳодшуда робитаи зичи онҳо бо афзалиятҳои рушди миллӣ ва сатҳи баланди мувофиқат байни ҷонибҳои манфиатдорро нишон дод. Дар ин бахш саҳми муассисаҳо ва ташкилотҳои асосӣ тавсиф карда мешавад, ки ҳар кадоми онҳо ғояҳои мақсаднок ва пешниҳодҳои стратегӣ оид ба дастгирии гузариши Тоҷикистон ба иқтисоди “сабз”, фарогир ва инноватсиониро ироа карданд.

Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ кард, ки тавсияҳои дар ҳуҷҷати машваратӣ пешниҳодшуда бо рӯзномаи рушди устувори кишвар мувофиқанд. Бисёре аз пешниҳодҳо аллакай ба лоиҳаи Барномаи миллии рушд барои солҳои 2026-2030 дохил карда шудаанд, ки аҳамиятнокӣ ва саривақтӣ будани онҳоро нишон медиҳад.

Соҳаҳои асосии мувофиқаткунанда пешбурди сайёҳии “сабз” ва устувор, рақамикунонӣ ва сертификатсияи экологиро дар бар мегиранд. Вазорат рушди бахшҳои нави сайёҳӣ, ба монанди агротуризм, сайёҳии экологӣ ва сайёҳии таълимӣ, баҳусус дар минтақаҳои кӯҳӣ ва наздимарзиро дастгирӣ мекунад. Таваҷҷӯҳи махсус ба беҳтар кардани дастрасии нақлиёт, рушди ҳаракати камкарбон ва тақвияти брендинги минтақавӣ равона карда мешавад. Вазорат инчунин ҷонибдори ворид намудани принципҳои иқтисоди даврӣ ба рушди сайёҳӣ мебошад. Аҳамияти ҷалби ҷомеаҳои маҳаллӣ, дастгирии тиҷорати хурд ва таблиғи ҳунарҳои мардумии устувор ҳамчун як қисми стратегияи васеътар барои таъмини рушди фарогири иқтисодӣ таъкид карда мешавад.

Бо назардошти оянда, Вазорат омӯзиши минбаъдаи сайёҳии экологии фаромарзӣ ва экосистемаҳои рақамиро тавсия медиҳад ва барои ҳамоҳангсозии талошҳо, назорати пешрафт ва мусоидат ба мубодилаи дониш таъсиси як платформаи бисёрсоҳаро пешниҳод мекунад. Ғайр аз ин, пешниҳод карда мешавад, ки Панели миллии рушди устувор барои дастгирии қабули қарорҳои ба далелҳо асосёфта ва пайгирии таъсири ислоҳоти “сабз” сохта шавад. Коршиносон қайд карданд, ки ин муайян кардани маҷмӯи нишондиҳандаҳо, манбаъҳои маълумот, даврияти ҷамъовари маълумот ва таъин кардани як ниҳоди масъулро талаб мекунад.

Вазорати адлия имконияти муҳимро барои пешбурди татбиқи Стратегияи иқтисоди “сабз” (барои солҳои 2023–2037) тавассути ислоҳоти қонунгузори мақсаднок муайян кардааст. Тавре ки дар нақшаи амал барои солҳои 2023-2025 нишон дода шудааст, Вазорат ният дорад, ки заминаи ҳуқуқиро дар кишвар ба принципҳои иқтисоди даврӣ ва ҳадафҳои сайёҳии устувор мутобиқ созад. Ин талошҳо ба мутобиқ гардонидани қонунгузори миллии ба таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ ва дастгирии самараноки гузариши Тоҷикистон ба иқтисоди устувор ва фарогир равона карда шудаанд. Вазорат аҳамияти ворид кардани ин ислоҳот ба ҷаҳорҷӯбаи васеътари Стратегияи миллии рушд ва Барномаи миллии рушди дарпешистода барои солҳои 2026-2030-ро барои таъмини мутобиқати сиёсат ва ба даст овардани натиҷаҳои ҳадди аксар таъкид мекунад.

Кумитаи рушди сайёҳӣ дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҳамкории Созмони ҷаҳонии сайёҳии Созмони Милали Муттаҳид (ЮНВТО) таҳияи нақшаи стратегиро оғоз кардааст, ки ба пешбурди моделҳои сайёҳии устувор, тақвияти сармояи инсонӣ ва татбиқи стандартҳои экологӣ дар тамоми бахш нигаронида шудааст. Ин ташаббус ўҳдадории Кумитаро барои мутобиқ кардани рушди сайёҳии миллӣ бо таҷрибаҳои беҳтарини ҷаҳонӣ инъикос мекунад ва аҳамияти кӯшишҳои ҷамоҳангшуда байни ҷонибҳои манфиатдори дохилӣ ва шарикони байналмилалиро барои татбиқи самараноки принципҳои устувор нишон медиҳад. Кумита итминон дорад, ки чунин ҳамкорӣ ба иқтисоди миллӣ манфиатҳои назаррас меорад ва неқўаҳволии ҷомеаҳои маҳаллиро беҳтар мекунад.

Ассотсиатсияи миллии соҳибкории хурд ва миёна (АМСХМ) маҷмӯи мукаммали тавсияҳои барномавиро пешниҳод кардааст, ки ба фароҳам овардани шароит барои сайёҳии устувор ва рушди иқтисоди эҷодӣ, инчунин пешбурди принципҳои иқтисоди даврӣ нигаронида шудаанд. Ин тавсияҳо бо афзалиятҳои стратегии Барномаи миллии рушд барои солҳои 2026-2030 мувофиқат мекунад ва зарурати рушди фарогир, устувори экологӣ ва ҳамкории минтақавиро таъкид мекунад. Ассотсиатсия даъват мекунад, ки муҳити мусоид барои рушди сайёҳӣ, бахусус тавассути дастгирии ташаббусҳои бахши хусусӣ ва беҳтар кардани сифати хидматрасониҳо фароҳам оварда шавад. Таваҷҷӯҳи махсуси ассотсиатсия ба ташвиқи ҳунарҳои анъанавӣ ва маҳсулоти эҷодӣ барои тақвияти ҳувияти фарҳангӣ ва бренди сайёҳии Тоҷикистон равона карда мешавад. Моделҳои сайёҳии устувор, бахусус сайёҳии экологӣ ва сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳалли идорашаванда, ҳамчун омилҳои асосии рушди маҳаллӣ муайян карда шудаанд. АМСХМ таъсиси кластерҳои сайёҳиро ҳамчун платформаҳо барои татбиқи ин моделҳо, беҳтар кардани таҷрибаи сайёҳӣ ва пешбурди ҳифзи муҳити зист тавсия медиҳад.

Барои таъмини сифат ва устуворӣ, АМСХМ аз таҳияи стандартҳои миллии сертификатсияи экологӣ, аз ҷумла барномаҳои “Саёҳати барои сайёҳон мусоид” ва “Сайёҳӣ бо партовҳои ба сифр баробар” ҷонибдорӣ мекунад. Он инчунин зарурати таълиму омӯзиш дар соҳаи сайёҳии устувор ва идоракунии экологӣ, таъсиси масирҳои сайёҳии экологӣ ва таблиғи сайёҳии деҳотӣ ва этнографиро таъкид мекунад. Баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ дар байни сайёҳон ва ширкатҳои сайёҳӣ дар бораи принципҳои иқтисоди даврӣ барои натиҷаҳои дарозмуддат муҳим ҳисобида мешавад. Ғайр аз ин, иқтисоди даврӣ ҳамчун афзалияти стратегии миллӣ пешниҳод карда мешавад ва татбиқи он дар соҳаҳои кишоварзӣ, саноат, сохтмон, энергетика ва сайёҳӣ ҳамчун як равиши дигаргунсозанда барои баланд бардоштани самаранокии захираҳо ва кам кардани партовҳо баррасӣ мешавад. Дарки ин потенциал дастгирии меъёрӣ-ҳуқуқӣ, ҳавасмандгардонии молиявӣ, сармоягузорӣ дар соҳаи инноватсия ва маъракаи огоҳсозии мардумро талаб мекунад.

Дар ниҳоят, АМСХМ даъват мекунад, ки ҳамкории минтақавӣ ва фаромарзӣ барои рушди занҷирҳои арзиши сайёҳӣ ва таъсиси ҳадди ақал даҳ макони сайёҳии экологӣ ва сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳалли идорашаванда дар саросари кишвар тақвият дода шавад. Кластерҳои сайёҳии сертификатсияшуда бояд ба стратегияҳои рушди минтақавӣ барои дастгирии ҳадафҳои экологӣ ва иқтисодии Барномаи миллии рушд барои солҳои 2026–2030 ворид карда шаванд.

Маркази рушди сайёҳӣ (МРС) зарурати ислоҳоти бунёдиро барои кушодани тамоми имкониятҳои бахши сайёҳии Тоҷикистон таъкид мекунад. Дар ҳалли ин масъала таҷдиди сохтори Кумитаи рушди сайёҳӣ бо мақсади ташкили як сохтори самараноктар ва ба таври дақиқ муайяншудаи институтсионалӣ нақши ҳалкунанда дорад. Чунин ислоҳот барои таъмини татбиқи самаранокии барномаҳо дар соҳаи сайёҳӣ аз ҷониби мутахассисони соҳибхтисос зарур аст.

МРС инчунин аҳамияти ҳамгироии принципҳои иқтисоди даврӣ ба рушди сайёҳиро таъкид мекунад, ки на танҳо пешбурди таҷрибаҳои устувор, балки инчунин таъмини шаффофияти системаҳои ёрирасон, ба монанди сертификатсияи экологӣ ва идоракунӣ аз ҷониби кормандони омӯзишдидаро дар бар мегирад. Бидуни назорати дуруст ва баланд бардоштани иқтидор, ин ташаббусҳо хавфи мавриди сӯйистифода қарор гирифтани ё ғайрисамаранок шуданро доранд. Бо таваҷҷӯҳи аввалиндараҷа ба ислоҳоти институтсионалӣ, баланд бардоштани иқтидор ва татбиқи масъулиятноки амалияҳои “сабз” Тоҷикистон метавонад бахши сайёҳиро бунёд намояд, ки ҳам аз ҷиҳати иқтисодӣ ва ҳам аз ҷиҳати экологӣ устувор бошад.

Хулоса, метавон гуфт, ки раванди тасдиқ дар ҷараёни татбиқи лоиҳа на танҳо эътимодно ба асосҳои барнома мустақам кард, балки ба рушди масъулияти институтсионалӣ мусоидат намуда, эҳтимолияти татбиқи бомуваффақият ва натиҷаҳои дарозмуддатро зиёд кард. Ин нишон дод, ки муколамаи фарогир ва ҳамкориҳои байнисоҳавӣ барои таҳияи барномаҳои, ки ҳам дурандешона ва ҳам иҷрошаванда мебошанд, муҳим аст. Дар доираи ҷаҳорҷӯбаи барнома нақшаи амалҳо барои ноил шудан ба сайёҳии камкарбон, фарогир ва даврӣ то соли 2040 пешниҳод карда мешавад. Он бар панҷ ҷузъи стратегӣ асос ёфтааст, ки ҳар кадоми онҳо ба ҳалли вазифаҳои мушаххас нигаронида шудаанд ва барои рушди устувори бахши сайёҳии Тоҷикистон, ки дар поён баррасӣ мешаванд, имконият фароҳам меоранд.

Ҷузъи 1. Пешниҳоди ҷаҳорҷӯбаи барномавӣ

Ин ҷузъ механизми ворид кардани принципҳои иқтисоди даврӣ ба фаъолияти сайёҳӣ ва тарҳрезии маҳсулотро пешбинӣ мекунад.

- Пешбурди сертификатсияи партовҳои ба сифр баробар барои ширкатҳои сайёҳӣ ва чорабиниҳо
- Тавсеаи моделҳои сайёҳии устувор, ки истеъмоли захираҳо ва тавлиди партовҳоро тавассути инфрасохтори аз ҷиҳати экологӣ тоза, истифодаи захираҳои маҳаллӣ ва усулҳои барқарорсозӣ, ки мероси фарҳангӣ ва табиӣ Тоҷикистонро ҳифз мекунад, кам мекунад.
- Ҳавасмандгардонӣ барои дароз кардани давраи ҳаёти маҳсулот ва системаи бастабандии даврӣ барои кам кардани истифодаи пластикҳои якдафъоина
- Тавсия дар бораи ташкили заминаи ҳуқуқӣ барои сертификатсияи «сабз», ки татбиқи воситаҳои бозорӣ барои идоракунии устувори захираҳоро имконпазир мегардонад

Ҷузъи 2. Инфрасохтори “сабз”

Ҷузъи 2 ба ворид кардани принципҳои иқтисоди даврӣ ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ нигаронида шудааст.

- Татбиқи стандартҳои экологӣ, ки истифодаи такрорӣ, коркарди такрорӣ ва идоракунии масъулиятноки захираҳоро ташвиқ мекунад ва кафолат медиҳанд, ки рушди сайёҳӣ устувори экологиро дастгирӣ мекунад
- Тағйирдиҳии қонунгузорӣ барои муайян кардани мақоми иншоотҳои энергияи барқароршаванда ва дастгирии микрогенератсия дар доираи сайёҳии аз ҷониби ҷомеаи маҳаллӣ идорашаванда
- Ислоҳоти тарифҳо ва ҳавасмандгардонии молиявӣ барои суръат бахшидан ба татбиқи технологияҳои барқароршавандаи энергия
- Тарғиби тарҳҳои модулии экологӣ ва истифодаи маводҳои маҳаллӣ ва такрорӣ дар лоиҳаҳои инфрасохтори сайёҳӣ

Ҷузъи 3. Сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда

Ин ҷузъ ҷалби сокинон ва соҳибкорони маҳаллӣ ба бахши сайёҳиро тақвият медиҳад.

- Модернизатсияи имтиёзҳои андоз барои меҳмонхонаҳои шахсӣ ва ҳостелҳо бо мақсади ҳавасмандгардонии сайёҳӣ дар деҳот
- Таваҷҷӯҳ ба омӯзиши малакаҳои «сабз» дар меҳмонхонадорӣ, идоракунии партовҳо ва сайёҳии экологӣ
- Дастгирии мақсадноки экогидҳо ва ҳунармандон, рушди соҳибкориҳои маҳаллӣ ва сайёҳии фарҳангӣ

Ҷузъи 4. Идоракунии оқилонаи захираҳо

Ҷузъи 4 ба баланд бардоштани самаранокӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар истифодаи захираҳо нигаронида шудааст.

- Рушди сармояи инсонӣ тавассути барномаҳои таълимӣ ва омӯзишӣ, ки ба ҷомеаҳои маҳаллӣ ва мутахассисони сайёҳӣ малакаҳои фаъолияти устувор, истифодаи воситаҳои рақамӣ ва

соҳибкори «сабз»-ро меомӯзонанд.

- Татбиқи системаҳои мониторинги партовҳо, истеъмоли энергия ва истифодаи об
- Ҷорӣ намудани андозбандӣ дар асоси таъсир ба муҳити зист барои фаъолиятҳои сайёҳии дорон партовҳои зиёд, бо сармоягузори минбаъдаи даромадҳо ба барномаҳои рушди устувор

Ҷузъи 5. Мобилияти камтаъсир

Ин ҷузъ ба пешбурди нақлиёти устувор равона шудааст.

- Сармоягузорӣ ба инфрасохтори нақлиёти барқӣ ва эҷоди долонҳои велосипедронӣ дар маконҳои сайёҳӣ

Роҳандозии Гузарномаи сайёҳии рақамии «сабз» барои ҳавасмандгардонии имконоти нақлиёти камкарбон

4.1. Бартароф кардани хавфҳо ва фароҳам овардани шароит барои татбиқ

Дар доираи барномаи мақсаднок хавфҳои вобаста ба ислоҳоти кулӣ (масалан, талаботи баланди молиявӣ, ҳамоҳангсозии мураккаб) ва гузаришҳои мутобиқшаванда (масалан, номувофиқатии қонунгузорӣ, норасоии қувваи корӣ, изофабори экологӣ) муайян карда мешаванд. Барои коҳиш додани ин хатарҳо стратегияҳои ҳавасмандгардонии зерин пешниҳод карда мешаванд:

- ташкили гурӯҳҳои мақсадноки бисёрҷонибаи ҷонибҳои манфиатдор барои назорат аз болои ҳамоҳангсозӣ ва татбиқи барнома;
- мусоидат ба ташкили иттифоқҳои минтақавӣ дар соҳаи сайёҳии экологӣ барои мувофиқа кардани стандартҳо ва мубодила намудани таҷрибаҳои пешқадам;
- ҳамгироии принципҳои рушди устувор ва иқтисоди даврӣ ба барномаҳои миллии таълимӣ барои тайёркунии қувваи кории ба иқтисоди «сабз» нигаронидашуда то соли 2040.

5. Аз дурнамо то натиҷаҳои назаррас: Чашмандози стратегии сайёҳии даврӣ дар Тоҷикистон

5.1. Дурнамо

Дар қисмати ниҳоии ин ҳисобот чашмандози стратегии гузариши Тоҷикистон ба сайёҳии даврӣ ва устувор оварда шудааст. Дар он аҳамияти ҳамоҳангсозии ислоҳоти сиёсати миллӣ, ҷалби ҷонибҳои манфиатдор ва ҳамкориҳои минтақавӣ барои дастгирии гузариши васеътар ба иқтисоди даврӣ ва рушди устувори дарозмуддат таъкид карда мешавад.

Барои татбиқи стратегияи сайёҳии устувор ва даврии Тоҷикистон то соли 2040, дар сатҳҳои гуногун муносибати бодикҷат ҳамоҳангшуда ва бисёрқабата, ки бо афзалиятҳои рушди миллӣ ва механизмҳои ҳамкориҳои минтақавӣ мувофиқ аст, зарур аст. Қадамҳои минбаъдаи тавсияшаванда ҳам ислоҳоти сиёсат дар сатҳи баланд ва ҳам тадбирҳои амалӣ дар сатҳи ҷомеаҳои маҳаллиро дар бар мегиранд. Баъзеи онҳо ҳамкориҳои махсус бо тасмимгирандагони сиёсӣ ва шарикони институтсионалиро барои таъмини татбиқи бомуваффақият ва устувори дарозмуддат талаб мекунанд.

Амалҳои асосӣ, ки диққати махсусро талаб мекунанд, инҳоянд:

- **гузаронидани муколамаи миллӣ оид ба сайёҳии даврӣ ва устувор**, ки муттаҳид кардани кӯшишҳои вазоратҳои гуногун, вакилони парлумон ва ҷонибҳои манфиатдорро дар доираи як платформаи ягона дар бар мегирад;
- **татбиқи ислоҳоти ҳуқуқӣ ва молиявӣ**, ба монанди муайян кардани стандартҳои сертификатсияи “сабз” ва ташкили заминаи мусоиди меъёрӣ-ҳуқуқӣ барои микрогенератсияи энергия аз манбаъҳои барқароршаванда;
- **суръатбахшии рақамикунонӣ дар соҳаи сайёҳӣ** барои мусоидат ба татбиқи воситаҳо ва платформаҳои рақамӣ, ки пешниҳоди хидматрасониҳо, таҷрибаи сайёҳони хориҷӣ ва раванди қабули қарорҳо дар асоси маълумотҳои беҳтар мекунанд; ин бояд системаҳои сайёҳии хушманд, маркетинги рақамӣ ва механизмҳои сертификатсияи электрониро барои дастгирии устуворӣ ва рақобатпазирӣ дар бар гирад;
- **таъсиси гурӯҳҳои мақсадноки бисёрҷониба** бо иштироки ҷонибҳои манфиатдор барои таъмини ҳамоҳангсозӣ, иштироки муштарак ва назорати самараноки раванди татбиқ;
- **сафарбаркунии сармоягузориҳои стратегӣ ва дастгирии донорҳо** бо назардошти эҳтиёҷоти молиявии гузариш ба инфрасохтори камтаъсир ва технологияи “сабз”.

Ин тадбирҳои ҳассос вале муҳим бояд тавассути муколамаи фарогир, муоширати возеҳ ва роҳнамоии қавии институтсионалӣ амалӣ карда шаванд.

5.2. Таъсир ва арзиши стратегӣ

Ин заминаи сиёсӣ роҳи равшану самаранокро барои ҷорӣ намудани принципҳои иқтисоди даврӣ дар бахши сайёҳии Тоҷикистон таъмин менамояд ва бо лоиҳаи Барномаи миллии рушд барои солҳои 2026-2030 мувофиқ буда, мутобиқати сиёсат ва аҳамияти дарозмуддати онро таъмин менамояд. Бо табдил додани дурнамои стратегӣ ба барномаи мушаххаси татбиқ, Тоҷикистон худро ҳамчун як пешсафи минтақавӣ дар сайёҳии даврӣ ва устувор муаррифӣ хоҳад кард.

Самтҳои асосии стратегӣ инҳоро дар бар мегиранд:

- густариши амалияҳои устувор дар соҳаи сайёҳӣ, хӯрокворӣ ва занҷирҳои арзиши «сабз»;
- баланд бардоштани иқтисодии институтсионалӣ дар соҳаи сертификатсияи «сабз», рушди инфрасохтор ва соҳибкориҳои маҳаллӣ;

- чалби сармоягузорӣ ба моделҳои сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда, аз ҷумла меҳмонхонаҳои шахсӣ/истиқомат дар оила, ҳунармандӣ ва агротуризм;
- таъсис ва таҳкими робитаҳои бозорӣ байни бахшҳои сайёҳӣ, кишоварзӣ ва экологӣ барои эҷоди иқтисоди фарогир ва устувори деҳот;
- мусоидат ба ҳамкориҳои минтақавӣ дар соҳаи сайёҳии экологии фаромарзӣ ва ҳамоҳангсозии стандартҳои рушди устувор;
- суръатбахшии рақами кунонӣ дар баҳши сайёҳӣ тавассути пешбурди қарорҳои оқилонаи сайёҳӣ, маркетинги рақамӣ, системаҳои сертификатсияи электронӣ ва воситаҳои банақшагирии маълумот барои беҳтар кардани сифати хидматрасониҳо, шаффофият ва рақобатпазирӣ.

Барои таъмини татбиқи бомуваффақият, ин амалҳо бояд бо ислоҳоти барномавӣ, ки даврият, устуворӣ ва тавонмандсозии маҳаллиро тарғиб мекунанд, дастгирӣ карда шаванд. Ин таъсиси платформаи муоширати бисёрҷониба бо иштироки мақомоти давлатӣ, ҷомеаҳои маҳаллӣ, баҳши хусусӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шарикони байналмилалиро талаб мекунад. Тавассути муколамаи фарогир ва амалҳои ҳамоҳангшуда, тавсияҳои сиёсиро метавон ба таври муассир амалӣ кард. Бо татбиқи самаранок, ин система метавонад натиҷаҳои дигаргунсозандаро дар бисёр соҳаҳо таъмин кунад.

- Муҳити зист: Коҳиш додани ифлосшавӣ ва сарбории захираҳо тавассути усулҳои даврӣ ба нигоҳ доштани экосистемаҳои нозук, махсусан дар минтақаҳои кӯҳӣ ва деҳот, мусоидат мекунад.
- Иқтисодиёт: Тақвияти соҳибкориҳои маҳаллӣ ва таъсиси ҷойҳои кории «сабз» манбаъҳои даромадро гуногунранг мекунад ва осебпазирӣ ба тағйироти мавсимӣ дар сайёҳиро коҳиш медиҳад.
- Ҷомеа: Тақвияти иштироки ҷомеаи маҳаллӣ ва ҳифзи мероси фарҳангӣ ба рушди фарогир ва пайванди байни наслҳо мусоидат мекунад.
- Навовариҳои рақамӣ: Рушди навовариҳои рақамӣ дар соҳаи сайёҳӣ сифати хидматрасониҳо, шаффофият ва қабули қарорҳои ба маълумот асосёфтаре беҳтар мекунад, дар ҳоле ки платформаҳои сайёҳии ҳушманд, системаҳои сертификатсияи электронӣ ва абзорҳои маркетинги рақамӣ таҷрибаи сайёҳонро беҳтар мекунанд ва Тоҷикистонро ҳамчун як макони муосир ва устувор муаррифӣ мекунанд.
- Таъсири минтақавӣ: Пешсафи Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳии даврӣ метавонад ҳамкориҳои васеътарро дар Осиёи Марказӣ суръат бахшад ва ба ҳамоҳангсозии стандартҳо ва ҳадафҳои муштаракӣ рушди устувор мусоидат кунад.

Дар асл ин чаҳорҷӯба на танҳо баҳши сайёҳии Тоҷикистонро ба сатҳи нав мебарорад, балки ҳамчун намуна барои рушди устувор дар саросари минтақа низ хизмат хоҳад кард.

6. Мушоҳидаҳои ниҳой

Сайёҳӣ ва баҳши хӯрокворӣ, баҳусус дар моделҳои сайёҳии деҳотӣ ва аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда, бо ҳам зич алоқаманданд. Дар Тоҷикистон, ки дар он кишоварзӣ ва анъанаҳои пухтупаз ҷузъи ҷудонашавандаи ҳувиати маҳаллӣ мебошанд, ин робита имкониятҳои назаррасро барои ҳамгироии принципҳои иқтисоди даврӣ фароҳам меорад. Сайёҳӣ метавонад талаботро ба хӯроквории истеҳсоли маҳаллӣ бештар кунад ва бо ин васила деҳқонро дастгирӣ намояд, воридотро коҳиш диҳад ва изи карбонро, ки бо ҳамлу нақл дар масофаи дур алоқаманд аст, кам кунад.

Дар шароити иқтисоди даврӣ синергияҳо аз амалияҳо, ба монанди ташкили хӯрок аз маҳсулоти хоҷагиҳои деҳқонӣ, рушди агротуризм ва истифодаи маҳсулоти органикӣ ва мавсимӣ дар баҳши меҳмонхонадорӣ, ба вуҷуд меоянд. Партовҳои хӯрокворӣ аз иншоотҳои сайёҳӣ метавонанд тавассути компосткунӣ ё истеҳсоли биогаз коркард шаванд.

Дар ҳоле ки баҳши сайёҳии Тоҷикистон рушд мекунад, ноустувории мавсимӣ, шумораи маҳдуди сертификатсияҳои “сабз” ва робитаҳои заиф бо системаҳои кишоварзӣ мушкилоти назаррас боқӣ мемонанд. Хатарҳои иқлим ва камбудии инфрасохтор низ мушкилоти ҷиддӣ боқӣ мемонанд. Аммо, сарфи назар аз ин мушкилот, тавачҷӯҳи институтсионалӣ ба равишҳои даврӣ, махсусан дар агротуризм, сайёҳии экологӣ ва рақамикунонӣ, афзоиш меёбад.

Дар ин ҳисобот тавсия дода мешавад, ки заминаи меъёрӣ-ҳуқуқӣ барои сертификатсияи “сабз” таҳия карда шавад, принципҳои сайёҳии бо партовҳои ба сифр баробар табиғ карда шавад, омӯзиши касбӣ оид ба малакаҳои “сабз” густариш дода шавад, дастрасӣ ба маблағгузориҳои “сабз” бештар карда шавад ва ташаббусҳо дар сатҳи ҷомеаҳои маҳаллӣ тақвият дода шаванд. Ин тадбирҳо Тоҷикистонро ҳамчун кишвари пешсафи минтақавӣ дар соҳаи сайёҳии даврӣ ва устувор муаррифӣ хоҳанд кард.

Бо чашмандози умумӣ ва ӯҳдадорӣҳои муштарак, Тоҷикистон қодир аст баҳши сайёҳиро дар асоси принципҳои иқтисоди даврӣ бунёд намояд, ки дар он захираҳо самаранок истифода мешаванд, партовҳо кам карда мешаванд ва занҷирҳои истеҳсоли ва фурӯши маҳаллӣ мустақкам карда мешаванд. Бо ҳамкорӣ бо кишварҳои ҳамсоя, муқаррар кардани қоидаҳои умумӣ ва мубодилаи таҷрибаҳо, кишвар метавонад нишон диҳад, ки ғамхорӣ ба муҳити зист ва рушди иқтисод метавонад якҷоя бомуваффақият пеш бурда шавад.

ЗАМИМАИ А. Сенарияҳои эҳтимолии рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040

Дар семинарҳо оид ба пешгӯиҳо иштирокчиён тақрибан 40 омили тағйиротро муайян карданд, ки метавонанд ба рушди бахши сайёҳӣ дар партави иқтисоди даврӣ дар тӯли 15 соли оянда таъсир расонанд. Аз ин омилҳо, иштирокчиён ду номуайяно барои таҳияи минбаъдаи сенарияҳо бо истифода аз усули “Матритсаи 2x2” интихоб карданд. Ба ақидаи онҳо, соҳаҳои иқтисодӣ ва технологӣ ба рушди минбаъдаи бахши сайёҳӣ таъсири калон мерасонанд. Аз ин самтҳо омилҳои зерин интихоб карда шуданд: рушди иқтисодӣ ва сатҳи таъминоти кадрӣ. Матритсаи зерин таҳия карда шуд.

РУШДИ БОСУРЪАТИ ИҚТИСОДӢ

Расми 2. Матритсаи сенарияҳои рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040

Дар асоси ин контекст чор сенария таҳия карда шуд.

1 Сенарияи 1. Рақамҳо ҳама чизро ҳал мекунад

Рушди босуръати иқтисодии Тоҷикистон тавассути ба даст овардани истиқлолияти энергетикӣ ва фуруши энергияи изофӣ ба кишварҳои ҳамсоя ба даст омад. Суръати рушди иқтисодӣ аз имконоти тайёр кардани шумораи зарурии мутахассисон зиёдтар аст, аз ин лиҳоз рақамикунонӣ ва роботкунонӣ дар саросари кишвар авҷ мегирад. Ин тамоюл пеш аз ҳама ба бахши хидматрасонӣ таъсир расонидааст. Технологияҳои нав бахши сайёҳиро ба кулӣ тағйир додаанд. Доираи хидматрасониҳои онлайн, ки барои сайёҳон дастрасанд, васеъ шудааст. Барномаи мобилие, ки аз ҷониби мутахассисони тоҷик таҳия шудааст, бо ҳамаи забонҳои асосӣ кор мекунад. Хидматрасониҳои овозӣ ниёз ба тарҷумонҳоро аз байн бурданд. Кори роҳбаладҳо низ тағйир ёфтааст; онҳо ҳоло ҳамчун роҳбалад ва куратор дар минтақаҳои дурдасти кӯҳистон хидмат мекунад, ки дар он ҷо сокинони маҳаллӣ аз ин хидматрасониҳо фаъолона истифода мебаранд ва бо сайёҳон бо забони модарии худ муошират мекунад.

Рақамикунонӣ ба ҳалли мушкилоти сершумори логистикӣ дар расонидани маҳсулоти хӯроквории истеҳсолшуда дар минтақаҳои дурдаст мусоидат кардааст. Ширкатҳои бузурге пайдо шудаанд, ки маҳсулотро ҷамъоварӣ ва сертификатсия мекунад. Ғайр аз ин, тамоми раванд ба таври онлайн назорат карда мешавад, ки ҳам пардохтҳои хидматрасониҳо ва ҳам пардохтҳои андоз ба буҷети давлатиро содда мекунад. Бисёре аз меҳмонхонаҳои калон ва меҳмонхонаҳои шахсии нав аллакай воситаҳои тозакунии об, компост кардани партовҳои хӯрокворӣ ва нигоҳдориҳои зарфҳои шишагиро

ба нақшаҳои худ дохил мекунад. Ҳукумат барои иншоотҳои сайёҳии мавҷуда, ки мехоҳанд унсурҳои иқтисоди даврро амалӣ кунанд, имтиёзҳои андозро барои мӯҳлати то панҷ сол пешниҳод мекунад. Сокинони маҳаллӣ ва сайёҳон дар ҳифзи муҳити зист аз ифлосшавӣ ва партовҳои фаъолони иштирок мекунад. Ҳар як шахс имкон дорад, ки дар як барномаи махсус мукофотпулӣ ба даст орад ва сипас онро барои пардохти хидматрасониҳои гуногун сарф кунад.

2 Сенарияи 2. Тоҷикистон биҳишти сармоягузoron аст

Тоҷикистон кишварест, ки на танҳо дорои захираҳои ҷолиби табиӣ, балки барои пешбурди тиҷорат низ шароити мусоид дорад. То соли 2040 нерӯгоҳи барқии оби Роғун ба иқтисоди пурра мерасад, ки ин дар навбати худ ба содироти васеи нерӯи барқ оварда мерасонад ва иқтисоди кишвар бо воридшавии захираҳои молиявӣ тақвият меёбад. Имкониятҳои нави соҳибкорӣ, аз ҷумла дар соҳаи сайёҳӣ, пайдо шудаанд. Талаботи афзоиш ба қувваи корӣ пеш аз ҳама бо бозгашти муҳоҷирони корӣ, ки қаблан барои ҷустуҷӯи кор ба хориҷа рафта буданд ва сипас аз ҳисоби мутахассисони ҷавон, ки мехоҳанд дар ватан ҷои кор пайдо кунанд, қонеъ карда мешавад.

Рушди иқтисодӣ сармоягузoron ва соҳибкорони навро ҷалб мекунад, ки ба онҳо имтиёзҳои андозӣ дода мешаванд, ба шарте ки онҳо принципҳои иқтисоди даврро истифода кунанд. Ин равиш истифодаи технологияҳои аз ҷиҳати экологӣ тоза ва инноватсиониро, ки ба ҳифзи захираҳои табиӣ ва рушди устувор мусоидат мекунад, ташвиқ мекунад. Акнун дар баҳши сайёҳӣ 80% энергия барқароршаванда истифода бурда мешавад; хӯрокворӣ ва хидматрасониҳо пурра сертификатсия шудаанд; сайёҳон аз сатҳи баланди хидматрасониҳо, аз ҷумла бақайдгирии рақамӣ, банақшагирии сайёҳии инфиродӣ, фармоиши нақлиёт ва ғайра, бархӯрдоранд. Даромад аз сайёҳӣ байни шаҳрҳои калон ва деҳаҳои дурдаст баробар тақсим карда мешавад, ки ба шукуфоии кишвар, рушди иқтисодӣ ва суботи иҷтимоӣ мусоидат мекунад. Чунин модели рушд на танҳо ба рушди иқтисодӣ, балки ба беҳтар шудани вазъи иҷтимоӣ дар дохили кишвар мусоидат мекунад.

3 Сенарияи 3. Рушди иқтисоди ҷомеаҳои маҳаллӣ

Аз сабаби касоди иқтисодӣ, соҳаи сайёҳӣ маҷбур шуд, ки роҳҳои нави рушдро ҷустуҷӯ кунад. Дар солҳои қаблӣ шумораи кофии мутахассисони соҳаи сайёҳӣ омода карда шуда буданд ва ҳоло онҳо фаъолони ширкатҳои хусусиро таъсис медиҳанд ва бо ҷомеаҳои маҳаллӣ бомуваффақият ҳамкорӣ мекунад.

Аввал экскурсияҳои инфиродӣ маъмул шуданд, ки ба сайёҳон имконият медоданд, ки бо хоҷаҳои анъанавии деҳот, ки ба парвариши чорвои калон, кишоварзӣ ва боғҳои наздиқавлигӣ машғуланд, шинос шаванд. Дар аввал сайёҳон аз роҳҳои душворгузари кӯҳӣ мегузаштанд ва баъзан ҳатто ҷони худро зери хатар мегузоштанд. Бо гузашти вақт, маъруфияти ин маконҳои воқеии фарҳангӣ афзоиш ёфт ва ҷомеаҳои маҳаллӣ ба беҳтар кардани инфрасохтори худ шурӯъ карданд. Сипас, ба шарофати ҳамкорӣ бо ширкатҳои хусусии сайёҳӣ, сокинони маҳаллӣ муносибати худро ба хӯрокворӣ тағйир доданд ва ба ҷои истеҳсоли хӯрок танҳо барои худ, онҳо ба захира кардани захираҳо барои сайёҳон шурӯъ карданд. Ба шарофати тренингоҳе, ки аз ҷониби ширкатҳои хусусии сайёҳӣ, ассотсиатсияҳо ва бо дастгирии Кумитаи сайёҳӣ гузаронида мешаванд, фарҳанги нави меҳмонхонадорӣ ва қабули сайёҳон шакл мегирад. Дар натиҷа, муносибат ба партовҳои тағйир меёбад. Яке аз ҳадафҳои тренингоҳи беҳтар кардани вазъи иқтисодии ҷомеаҳои маҳаллӣ буд. Ва ин ҳадаф ба даст омад.

Ғайр аз ин, афзоиши шумораи сайёҳон сол аз сол боиси он шудааст, ки муносибати эҳтиёткорона ва муҳофизаткунанда ба муҳити зист сурат гирад. Ҷудо кардани партовҳои ба меъёр табдил ёфтааст ва ҳама партовҳои хӯрокворӣ барои тайёр кардани компости кишоварзӣ фиристода мешаванд, ки дар навбати худ истеҳсоли маҳсулоти аз назари экологӣ тозаро афзоиш медиҳад. Партовҳои пластикӣ аз коркарди аввалия мегузаранд ва логистикаи хуб роҳандозишуда интиқоли онҳо ба корхонаҳои коркардуниро осон мекунад. Ҷавонон фаъолони забонҳои хориҷиро меомӯзанд, касбҳои нав ба монанди рафтинг ва парапланро аз худ мекунад ва шумораи бештари одамон ҳамчун роҳбаладон дар кӯҳистон, ронандагон дар шароити экстремалӣ, картографҳо ва мураббӣни бехатарӣ ва ёри аввал омӯзиш дода мешаванд.

Касоди иқтисодӣ, ки солҳои зиёд идома дошт, ба рушди тамоми соҳаҳои ҳаёт дар кишвар таъсири ҷиддӣ расонд. Сатҳи муҳоҷирони меҳнатӣ ба кишварҳои хориҷӣ баланд боқӣ мемонад ва ҷавонон пас аз таҳсил кӯшиш мекунанд, ки кишварро тарк кунанд. Ҳамин тариқ, дар тамоми соҳаҳо, аз ҷумла дар соҳаи сайёҳӣ, норасоии шадиди кадрҳои баландихтисос эҳсос мешавад. Ширкатҳои калон бозорро тарк карданд. Ба сайёҳон асосан корхонаҳои хурд, хусусӣ, аксар вақт оилавӣ хидматрасонӣ мекунанд. Онҳо меҳмонхонаҳои оилаҳои мебошанд, ки ба мизочони худ на танҳо хӯрок ва манзил, балки саёҳатҳо ба минтақаҳои кӯҳиро, ки хешовандони онҳо дар онҳо зиндагӣ мекунанд, пешниҳод мекунанд. Табиати беолоиш, ҳавои тоза ва маҳсулоти органикӣ сайёҳонро аз тамоми ҷаҳон ба Тоҷикистон ҷалб мекунанд.

Бо гузашти вақт, ин корхонаҳои сайёҳии оилавӣ ба шарофати таблиғоти ғайрирасмӣ, ки худи сайёҳон дар байни дӯстонашон паҳн мекунанд, маъруфият пайдо мекунанд. Баъзе маконҳо ба хидматрасониҳои мушаххас тахассус пайдо мекунанд, аз ҷумла сайругаштҳои кӯҳӣ, рафтинг, шикор, сайёҳии гастронómӣ, ки аз таҷриба ва малакаи ҳар як оилаи алоҳида дар қабули сайёҳон вобаста аст. Тадричан, минтақаҳои кӯҳӣ нисбат ба шаҳрҳо, ки танҳо нуқтаҳои транзитӣ барои сайёҳони воридшаванда мебошанд, даромади бештар ба даст меоранд. Афзоиши ниёзҳои тиҷоратҳои маҳаллӣ сокинони деҳотро маҷбур мекунад, ки дар бораи бештар кардани инфрасохтор, шароити зиндагӣ ва хидматрасониҳои худ ба сайёҳон, аз байн бурдани партовҳо ва таъмини бефосилаи нерӯи барқ фикр кунанд. Бо дарки он, ки муҳити солим дорои асосии тиҷорати онҳост, соҳибони ин тиҷоратҳо ба сармоягузорӣ дар коркарди партовҳои ғайрихӯрокворӣ, нерӯгоҳҳои хурди барқи обӣ ва дигар манбаъҳои барқароршавандаи энергия, инчунин дар рушди ҳунарҳои мардумӣ ва тиҷоратҳои, ки ба табиат ва муҳити зист зарар намерасонанд, шурӯъ мекунанд. Аслан, анъанаҳои қадимӣ эҳё мешаванд. Ин анъанаҳо ҳамеша ба мардуми тоҷик дар самти ҳамоҳангӣ бо табиат ва ҳифзи он кӯмак кардаанд ва акнун ба шароити муосир мутобиқ мешаванд.

Ояндаи дилхоҳи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2040

Секунҷаи оянда⁹ имкон медиҳад, ки мо на танҳо чашмандози рушди дилхоҳро ташаккул диҳем, балки баҳо диҳем, ки аз гузашта ба мо чӣ ба мерос мондааст ва дар айни замон чӣ вучуд дорад, ки ба пешрафти чашмандози мо мусоидат мекунад ё монеи он мегардад. Таҳлили далелҳои муайяншуда ба таҳияи панҷ сенария кӯмак мекунад: “Бозгашт ба гузашта”, “Бе тағйирот”, “Тағйироти ночиз”, “Тағйироти мутобиқшаванда” ва “Тағйироти куллӣ”. Интихоби яке аз сенарияҳо аз ҷониби иштирокчиён нишон медиҳад, ки онҳо имрӯз ба кадом тағйирот ниёз доранд.

Дар ҷамъбасти ҷавобҳои иштирокчиёни семинар дар Тоҷикистон метавон гуфт, ки ояндаи афзалиятнок барои рушди баҳши сайёҳӣ дар соли 2040 ба ҳикояи зерин монанд аст.

9 <https://www.sitra.fi/en/tool/the-futures-triangle/>

Ҳикояи илҳомбахш

Дар соли 2040 сайёҳӣ ба омили асосии рушди иқтисодии Тоҷикистон табдил ёфта, 30% ММД-и кишварро ташкил медиҳад. Инфрасохтор на танҳо шаҳрҳои калон, балки дар минтақаҳои дурдасти кӯҳӣ низ рушд ёфтааст, ки дар баробари афзоиши даромадҳо боиси рушди сайёҳии дохилӣ шудааст. Ҳар як шаҳрванд метавонад ба осонӣ аз хатсайрҳои қулайи нақлиётӣ истифода барад, кишвари худро мустақилона омӯзад, аз истироҳат лаззат барад ва зебоиҳои кишвари худро кашф кунад.

Огоҳӣ дар бораи муҳити зист ба меъёр табдил ёфтааст. Дар саноати хӯрокворӣ стандартҳои муосири рушди устувор қорӣ карда шудаанд, ки сифати баланди маҳсулотро таъмин мекунанд ва сертификатсияи байналмилалии онро осон менамоянд. Ҳамаи минтақаҳои кишвар бо коркарди партовҳо фаъолон машғуланд ва корхонаҳои коркарди партовҳо на танҳо дар Душанбе, балки дар ҳар як ноҳия низ фаъолият мекунанд. Ин на танҳо вазъи экологиро беҳтар мекунад, балки Тоҷикистонро барои сайёҳони хориҷӣ, ки дар бораи табиат ғамхорӣ мекунанд, ҷолиб месозад. Ва шумораи чунин сайёҳон сол аз сол меафзояд, зеро Тоҷикистон ба маркази сайёҳӣ табдил ёфтааст ва дар марзи кишварҳои Осиёи Марказӣ, Афғонистон, Чин ва дигар давлатҳо ҷойгир аст. Ба шарофати низоми бидуни раводид ва бастаҳои ягонаи сайёҳӣ, сайёҳон метавонанд ба осонӣ сафарҳои худро ба нақша гиранд ва аз тамоми зебоиҳои ин минтақаи беназир баҳра баранд. Рақамикунонии пурраи ҳамаи хидматрасониҳо – аз бақайдгирӣ то пардохтҳо - раванди сафарро то ҳадди имкон қулай гардондааст. Сайёҳон метавонанд ба осонӣ хатсайрҳои худро аз хонаи муайян созанд ва инчунин ҳамаи хидматрасониҳоро фавран пардохт кунанд.

Тоҷикистон ба Маккаи сайёҳии кӯҳӣ табдилёфтааст. Маконҳои лижаронӣ, меҳмонхонаҳо ва масирҳо хуб рушд кардаанд ва мураббӣи омӯзонидашуда ва таҷҳизоти муосир бехатарӣ ва бароҳатиҳо барои дӯстдорони фаъолиятҳои беруна таъмин мекунанд. Ғайр аз он, кишвар бо глампингҳо ва хонаҳои капсулаи худ машҳур аст, ки ба сайёҳон имкон медиҳанд аз манзараҳои зебои табиӣ ва осмони пурситора лаззат баранд. Геотуризм инчунин як қисми муҳими стратегияи сайёҳӣ гардидааст. Таъсиси геопаркҳо имкон медиҳад, ки манзараҳои беназири кӯҳӣ бидуни зарар ба табиат омӯхта шаванд. Сайёҳии бостоншиносӣ бо осорхонаҳои 3D, ки мероси ғании таърихӣ кишварро нишон медиҳанд, рушд мекунад.

Сайёҳӣ дар Тоҷикистон дар тамоми мавсимҳо сурат мегирад, зеро ҳоло шумораи зиёди сайёҳон медонанд, ки тамоми чор фасли солро дар як кишвар дидан мумкин аст. Дар натиҷа барои боздид аз кишвар квотаҳо қорӣ карда шудаанд, ки таваҷҷӯҳи зиёд ба Тоҷикистонро ҳамчун як макони сайёҳӣ нишон медиҳад. Ҳамин тариқ, ояндаи сайёҳӣ дар Тоҷикистон дурахшон ва умедбахш ба назар мерасад ва барои сайёҳон ва сокинон имкониятҳои навро фароҳам мекунад.

Ҳангоми интихоби роҳҳои ноил шудан ба ин ояндаи дилхоҳ, иштирокчиён ба ду гурӯҳ тақсим шуданд: 70% тарафдори тағйироти мутобиқшаванда буданд, дар ҳоле ки 30% тарафдори тағйироти куллӣ буданд. Чораҳои мушаххас ва амалҳои пешниҳодшуда дар зер тавсиф шудаанд.

Тағйироти мутобиқшаванда

1. Тағйирот бояд бо ислоҳоти қонунгузорӣ оғоз шавад, яъне маҷмӯи санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқии махсус, ки бевосита ё бавосита ҷанбаҳои мушаххаси фаъолияти сайёҳиро танзим мекунанд, баррасӣ карда шаванд, инчунин стандартҳои нави сифат ва устуворӣ бо назардошти таҷрибаҳои гузашта таҳия ва татбиқ шаванд.
2. Эҷоди инфрасохтори мувофиқ: сохтмони роҳҳо, хатсайрҳои сайёҳӣ, шабакаи меҳмонхонаҳо, нуқтаҳои хӯрокворӣ, насби истгоҳҳои барқдихӣ, сохтмони меҳмонхонаҳо дар канори роҳҳо, мотелҳо ва ғайра.
3. Тағйир додани раванди таълим: ҷалби мутахассисон ва корфармоён ба раванди омӯзиш, ба инобат гирифтани андешаҳо ва пешниҳодҳои онҳо. Ҳамзамон, зарур аст, ки ҳадафҳои таълими

сайёҳӣ ба самти сайёҳии устувор (Ҳадафи рушди устувори 12) равона карда шаванд ва татбиқи васеи таълими экологӣ, аз муассисаҳои томактабӣ оғоз карда шавад.

4. Дар баҳши энергетика афзалият додан ба энергияи барқароршаванда.
5. Ба роҳ мондани низоми бидуни раводид бо шумораи ҳарчи бештари кишварҳо.
6. Гузаштан ба рақамикунонии пурра, таҳия намудани платформаҳои нави рақамӣ, бронкунии онлайн, рақамикунонии ҳамаи минтақаҳои сайёҳӣ, харитасозии дақиқ ва гузариш ба сайёҳии виртуалӣ.
7. Татбиқи принсипи «осмони кушод»: Зиёд намудани шумораи парвозҳо аз ҷониби ширкатҳои ҳавопаймоии хусусӣ ва арзон. Илова бар ин, бояд ҳавопаймоии хусусӣ рушд дода шавад ва ба қонунгузорӣ тағйироти дахлдор ворид карда шавад.
8. Ташкили масири ягонаи сайёҳии Осиёи Марказӣ, ба монанди «Ҳалқай тиллоии Русия».
9. Додани қарзҳои имтиёзнок ба ширкатҳои сайёҳӣ ва фароҳам овардани фазои ҷолиби сармоягузори барои ширкатҳои нави сайёҳӣ.
10. Рушди самтҳои нав дар баҳши сайёҳӣ. Масалан, агротуризм, сайёҳии шаробӣ ё сайёҳии иҷтимоӣ, яъне сайёҳӣ барои пиронсолон ва кормандон, омода кардани инфрасохтор ва хидматрасонҳои мувофиқ.
11. Таблиғи имконияти сайёҳии кишвар тавассути видеоҳо, блогҳо ва DVD-ҳо ва дигар воситаҳои коммуникатсионӣ.
12. Мутобиқ намудани омор ба нишондиҳандаҳои воқеӣ, то тасвири воқеии даромади буҷет ва аҳолии кишвар дар оянда ба даст оварда шавад.
13. Эҳё намудани амалияи фаъолияти иттифоқи касаба ё ҷорӣ намудани он тавассути иттиҳодияҳои муосир бо назардошти воқеиятҳои нави замон.
14. Сохтани боғҳои сабз дар шаҳрҳо барои беҳтар кардани вазъи экологӣ.
15. Ба берун аз шаҳр интиқол додани истеҳсолоти хатарнок ва пурра маҳкам кардани корхонаҳои дорои партовҳои хатарнок.

Тағйироти куллӣ

Шарти асосӣ ин аст, ки сайёҳӣ барои тамоми иқтисодиёт афзалияти аввалиндараҷа мегардад. Дар ин ҳолат, сценарияи зерин татбиқ мешавад.

1. Таъсиси гурӯҳи кории доимоамалкунанда барои таҳияи стратегияи гузариш ба иқтисодиёти ба сайёҳӣ нигаронидашуда. Дар ин гурӯҳи корӣ на танҳо мақомоти давлатӣ, балки таърихнигорони маҳаллӣ, муҳаққиқон ва дигар ҷонибҳои манфиатдор иштирок мекунанд. Илова бар ин, дар ҳамаи вазоратҳо кумитаҳои сайёҳӣ барои ҳамоҳангсозӣ ва амалӣ намудани кӯшишҳои муштарак таъсис дода мешаванд.
2. Барномаҳои таълимӣ бояд васеъ карда шаванд: онҳо бояд ба мутахассисони оянда ва баланд бардоштани саводнокии сайёҳии ҳар як шахс равона карда шаванд.
3. Таваҷҷӯҳ намудан ба рушди минтақаҳои сайёҳии нав, камшинос ё қариб номаълум.
4. Маркетинги нав бояд таҳия ва ҷорӣ карда шавад, ки рекламаи иҷтимоӣ, маърақаҳои оммавӣ, филмҳои мустанад ва ғайраро дар бар мегирад.
5. Оғоз намудани рушди сайёҳии таълимӣ барои ҳамаи гурӯҳҳои синну солӣ, на танҳо барои мактаббачагон, то онҳо бо таърихи кишвар шинос шаванд.
6. Рушди баҳши хидматрасониҳо, аз ҷумла ба роҳ мондан ва рушд додани “нақлиёт”-и анъанавӣ, аз ҷумла аспҳо, харҳо барои пайроҳаҳои кӯҳӣ ва сайёҳии экстремалӣ ва экологӣ.

Ин тадбирҳо ба беҳтар шудани баҳши сайёҳии Тоҷикистон, ҷалби бештари сайёҳон ва фароҳам овардани муҳити қавии рақобатпазир барои тиҷоратҳои маҳаллӣ мусоидат хоҳанд кард. Барои таъмини муваффақият ҳамкориҳои доимии байни муассисаҳои давлатӣ, баҳши хусусӣ ва ҷомеаҳои маҳаллӣ зарур аст.

Хавфҳои марбут ба татбиқ

Сенарияҳо ва тағйиротҳои пешниҳодшуда ҳангоми татбиқи онҳо хавфҳои муайянро дар бар мегиранд.

Агар **тағйироти кулӣ амалӣ карда шаванд**, хавфҳои зерин имконпазиранд:

- 1. Ҳамоҳангсозии қонунгузорӣ ва татбиқи он:** Иштирокчиёни ин раванд метавонанд ба таҳияи қонунгузориё, ки танҳо ба худашон фоида меорад, тамаркуз кунанд ва манфиатҳои дигар мақомоти давлатӣ ва бахши хусусиро нодида гиранд; бе системаи самараноки мониторинг, ҳатто беҳтарин нақшаҳо метавонанд амалӣ нашаванд.
- 2. Хавфҳои молиявӣ:** Норасоии захираҳои молиявӣ метавонад иҷрои ин нақшаро душвор гардонад; агар бахши бонкӣ ислоҳ нашавад, системаи мавҷудаи он ва доираи маҳдуди хидматрасониҳо ба монетаи ҷиддӣ дар татбиқи нақшаҳо таъдил меёбанд.
- 3. Хавфҳои кадрӣ:** Норасоии кадрҳои баландихтисос барои кор дар соҳаи маориф, ВАО, рӯзноманигорӣ ва сайёҳӣ имкон намедиҳад, ки натиҷаҳои босифат ба даст оварда шаванд; сатҳи баланди азкорравии кормандон қобилияти ноил шудан ба ҳадафҳои муқарраршударо зери суол мебарад.
- 4. Хавфҳои экологӣ:** Тағйирёбии иқлим дар миқёси ҷаҳонӣ идома дорад. Масалан, обшавии пиряхҳо қатъ намешавад, ки метавонад кишварро аз имконияти рушди сайёҳии лижаронӣ маҳрум кунанд; Афзоиши шумораи сайёҳон метавонад боиси аз ҳад зиёд шудани фишор ба муҳити зист (сарбории хок, афзоиши партовҳо, изи карбон) гардад.
- 5. Хавфҳои сиёсӣ:** Робитаҳои байниминтақавӣ на ҳамеша устувор мебошанд, ки метавонанд ба татбиқи тағйироти мутобиқшаванда таъсири манфӣ расонанд.

Агар **тағйироти кулӣ амалӣ карда шаванд**, хавфҳои зерин имконпазиранд:

- 1. Хавфҳои равонӣ:** Тағйироти кулӣ одамонро маҷбур мекунад, ки аз минтақаҳои бароҳати худ берун раванд; вақте ки кор дар тӯли 30 сол ба як самт меравад, тағйир додани ин роҳ ва сипас ба самти дигар рафтан ҳамеша душвор аст; муҳолифат ба тағйирот ба миён меояд.
- 2. Хавфҳои молиявӣ:** Тағйирот ҳамеша сармоягузорию талаб мекунад ва барои амалӣ кардани нақшаҳои пешниҳодшуда маблағ намерасад; дар айни замон аксарияти сармоягузорӣ аз сармоягузорию ғарбӣ ё чинӣ ворид мешаванд, ки инчунин манбаи ноустувори маблағгузорию ифода мекунанд.
- 3. Хавфҳои тадқиқотӣ:** Барои асоснок кардани нақшаҳои пойгоҳи далелҳои илмӣ зарур аст ва бидуни чунин пойгоҳ бовар кунонидани ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор ба зарурати татбиқи нақша ғайриимкон аст.
- 4. Хавфҳои маъмурий:** Шумораи зиёди ҷонибҳои дахлдор хавфи ҳамкорию ғайрисамаранок ва ҳамоҳангсозии сусти амалҳои муштаракро зиёд мекунад.
- 5. Хавфҳои бехатарӣ:** Ҳангоми баррасии масъалаҳои дастрасӣ, иҷозатномаҳо (барои наворбардорӣ, парвозҳо ва ғайра) масъалаи бехатарӣ метавонад ё дар маркази диққат бошад ва ҳама ҷанбаҳои дигарро фаро гирад ё баръакс аз назар дур монад ва ба он таваҷҷӯҳи кам зоҳир карда шавад. Ғайр аз он, технологияҳои зудтағйирёбанда омӯзиш ва мутобиқшавии мунтазамро талаб мекунанд, ки ин метавонад барои баъзе мутахассисон ва ширкатҳои сайёҳӣ душвор бошад.

Ояндаи афзалиятнок ва чашмандози татбиқ

Раванди пешгӯӣ тасдиқ кард, ки бахши сайёҳии Тоҷикистон талош дорад то соли 2040 ба як ҷузъи фарогир, камкарбон ва инноватсионии иқтисоди миллӣ таъдил ёбад. Иштирокчиёни тренинг оид ба таҳияи сенарияҳо ояндаеро тасаввур мекарданд, ки дар он сайёҳӣ ба ММД-и кишвар саҳми назаррас мегузорад, бо истифода аз энергияи барқароршаванда фаъолият мекунад ва шуғли арзандаро дар ҳама минтақаҳо таъмин мекунад. Технологияҳои рақамӣ, соҳибкорию маҳаллӣ ва ҳамгирии арзишҳои экологӣ ва фарҳангӣ асоси ин чашмандози афзалиятнокро ташкил медиҳанд.

Гарчанде ки ин чашмандоз ҳам дастрас ва ҳам аз ҷиҳати стратегӣ асоснок аст, муваффақияти он аз қобилияти кишвар дар идоракунии хавфҳои татбиқ тавассути равиши ба иқтисодиёти даврӣ асосёфта вобаста хоҳад буд. Аз ин нуқтаи назар, гузариш ба сценарияи афзалиятнок метавонад бо як қатор осебпазирӣ дучор ояд, ки дар сурати бартараф нашудан, метавонанд пешрафтро суст кунанд ё тағйир диҳанд. Ба онҳо парокандагии институтсионалӣ, дастрасии маҳдуд ба маблағгузори экологӣ, норасоии кадрҳои баландсифат, камбудии маълумоти амалиётӣ ва оқибатҳои манфии экологӣ, ки бо афзоиши босуръати инфрасохтор алоқаманданд, дохил мешаванд.

Номутаносибии институтсионалӣ мушкилоти ҷиддии сохторӣ боқӣ мемонад. Сиёсати сайёҳӣ, ҳифзи муҳити зист ва кишоварзӣ аксар вақт алоҳида рушд мекунад, ки ба татбиқи номувофиқи принципҳои иқтисоди даврӣ оварда мерасонад. Эҷоди *Чаҳорҷӯбаи миллии сайёҳии даврӣ ва устувор* - дар шакли идеалӣ, дар доираи Чаҳорҷӯбаи миллии иқтисоди даврӣ - бо дастгирии механизми ҳамроҳангсозии байниидоравӣ имкон медиҳад, ки кӯшишҳои меъёрӣ ва мониторинги мувофиқашудаи ҳадафҳои иқтисоди даврӣ ҳамроҳанг карда шаванд.

Маҳдудиятҳои молиявӣ як монетаи дигари муҳим мебошанд. Сценарияи афзалиятнок аз сармоягузориҳои устувор дар энергияи барқароршаванда, тарроҳии экологӣ ва системаҳои идоракунии партовҳо, яъне соҳаҳои, ки дар онҳо корхонаҳои хурду миёнаи Тоҷикистон айни замон бо дастрасии маҳдуд ба қарз рӯбарӯ ҳастанд, вобаста аст. Механизми маблағгузориҳои омехта, ба монанди *Фонди сармоягузориҳои сайёҳии «сабз»*, метавонад робитаи байни ҳавасмандӣ ва татбиқро таъмин кунад. Имтиёзҳои андоз ва дастгирии давлатӣ барои қарзҳои «сабз», ки ба нишондиҳандаҳои воқеии иқтисоди даврӣ асос ёфтаанд, ба равона кардани маблағҳо барои лоиҳаҳои аз ҷиҳати экологӣ тоза мусоидат хоҳанд кард. Тамиркуз ба маҳсулоти маҳаллӣ низ метавонад аз ҷиҳати молиявӣ афзалтар бошад (гарчанде ки ин метавонад сармоягузориҳо талаб кунад).

Норасоии захираҳои зарурии кадрӣ низ ба ҳамин андоза муҳим аст. Иқтисоди сайёҳии даврӣ талаб мекунад, ки кормандон на танҳо оид ба меҳмонхонадорӣ ва идоракунӣ, балки оид ба амалияҳои самаранокии захираҳо, кам кардани партовҳо ва коркарди дубораи онҳо ва хариди аз назари экологӣ муносиб омӯзиш дода шаванд. Ҳамгироии модулҳои иқтисоди даврӣ ба барномаҳои миллии касбӣ ва донишгоҳҳо ва роҳандозии ташаббусҳои омодагӣ омӯзгорон тавассути марказҳои сайёҳии минтақавӣ ба эҷоди заминаи малакаҳои зарурӣ барои татбиқ мусоидат хоҳад кард.

Камбудии дар фаъолияти амалиётӣ ва идоракунии маълумот низ метавонад мониторинги иқтисоди даврӣро халалдор кунанд. Бе нишондиҳандаҳои дақиқи самаранокии энергия, об ва мавод, татбиқи сиёсат ва масъулияти бахши хусусӣ маҳдуд боқӣ мемонанд. Татбиқи *Гузарномаи рақамии «сабз»* ё платформаи шабеҳи пайгирии самаранокии иқтисоди даврӣ ба меҳмонхонаҳо ва ширкатҳои сайёҳӣ имкон медиҳад, ки дар бораи истифодаи захираҳо ба таври шаффоф ҳисобот диҳанд ва ба стандартҳои байналмилалӣ рушди устувор ҷавобгӯ бошанд.

Дар ниҳоят, бояд аз **хавфи ҷаҳишҳои экологӣ**, яъне аз вазъияте пешгирӣ кард, ки дар он аз ҳисоби густариши инфрасохтори сайёҳӣ истеъмоли энергия ва захираҳо кам намешавад, балки баръакс меафзояд. Тамоми инфрасохтори нави сайёҳӣ бояд ба стандартҳои экологӣ ҷавобгӯ бошад. Ҷорӣ намудани маҳдудиятҳои қабули сайёҳон дар маконҳои осебпазир ва истифодаи оқилонаи иншоотҳои мавҷуда ба нигоҳ доштани тавозуни экологӣ ва мероси табиӣ ва фарҳангии Тоҷикистон мусоидат хоҳад кард.

Ҷадвали 1. Тадбирҳои оид ба коҳиш додани хатарҳои иқтисоди даврӣ

Категорияи хавф	Таъдбирҳои ба иқтисоди даврӣ нигаронидашуда
Номувофиқати институтсионалӣ	Ташкили Чаҳорҷӯбаи миллии сайёҳии даврӣ ва гурӯҳи кории байниидоравӣ оид ба иқтисоди даврӣ
Маҳдудиятҳои молиявӣ	Таъсиси фондҳои сармоягузорӣ барои сайёҳии «сабз»; мутобиқ кардани ҳавасмандгардониҳои молиявӣ бо нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисоди даврӣ
Камбудиҳои захираҳои кадрӣ	Ҳамгирии модулҳои иқтисоди даврӣ ва устуворӣ ба таҳсилоти касбӣ; васеъ кардани таълиму омӯзиш барои корхонаҳои хурду миёна
Камбудиҳои амалиётӣ ва иттилоотӣ	Таҳияи Гузарномаи рақамии «сабз» барои мониторинги самаранокии иқтисоди даврӣ; талаб намудани ҳисоботи солона оиди рушди устувор
Ҷаҳишҳои экологӣ	Ҷорӣ намудани талабот ба тарҳрезии экологӣ ва арзёбии давраи ҳаёт барои ҳама инфрасохтори нави сайёҳӣ; ҷорӣ намудани маҳдудиятҳо барои шумораи сайёҳон дар маконҳои ҳассоси сайёҳӣ

Хулоса, сценарияи афзалиятнок барои давраи то соли 2040 ба Тоҷикистон роҳи устувор ва умедбахши рушди бахши сайёҳиро пешниҳод менамояд, ки аз ҷиҳати иқтисодӣ қобили қабул, аз ҷиҳати иҷтимоӣ фарогир ва ҷиҳати экологӣ барқароршаванда аст. Бо вучуди ин, татбиқи он ҷорӣ кардани принципҳои иқтисоди даврӣ, яъне иваз кардани захираҳои маҳдуд, самаранокии амалиётӣ ва истифодаи тақрири даврӣ дар ҳама сатҳҳои банақшагири ва идоракуниро талаб мекунад. Бо таъдил додани хатарҳо ба имкониятҳо барои навоарӣ ва сармоягузорӣ, Тоҷикистон метавонад худро ҳамчун пешсафи минтақа дар соҳаи сайёҳии даврӣ ва устувор муаррифӣ кунад ва нишон диҳад, ки рушди иқтисод ва ҳифзи муҳити зист ҳадафҳои ҳамдигарро тақвиятдиҳанда мебошанд.

ЗАМИМАИ Б. Натиҷаҳои мусоҳибаҳо: Гузариш ба иқтисоди даврӣ дар системаҳои сайёҳӣ ва ҳӯрокворӣ дар Тоҷикистон

1. Муқаддима ва ҳадаф

Дар ин замима натиҷаҳои муфассали 21 мусоҳибаи сохторёфта, ки дар доираи машварати техникии “Пешгуии стратегӣ барои иқтисоди даврӣ дар баҳши сайёҳӣ ва меҳмонхонадорӣ бо тамаркуз ба системаҳои ҳӯрокворӣ” дар Тоҷикистон гузаронида шудаанд, пешниҳод карда мешаванд.

Дар мусоҳибаҳо муайян карда шуд, ки намоёндагони ҳукумат, баҳши соҳибкорӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҷомеаи илмӣ принципҳои иқтисоди даврӣ дар системаҳои ҳӯроквории марбут ба сайёҳӣ ҷи гуна мефаҳманд ва татбиқ мекунанд. Ҳадаф муайян кардани амалияҳо, мушкилот ва имкониятҳои воқеӣ барои гузариш ба сайёҳии даврӣ ва устувор буд.

2. Эзоҳи методологӣ

Мусоҳибаҳо аз моҳи декабри соли 2024 то феввали соли 2025 гузаронида шуданд. Саволҳо пешакӣ мувофиқи нақшаи мушаххас омода карда шуда буданд, аммо сӯҳбат озодона сурат мегирифт. Ин нақша бар се принциби асосии барномаи «SWITCH-Asia», яъне даврияти захираҳо, самаранокии захираҳо ва ивазкунии захираҳо, асос ёфта буд.

Иштирокчиён аз ташкилотҳои зерин намоёндагӣ мекарданд.

Муассисаҳои давлатӣ: Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Вазорати кишоварзӣ, Кумитаи рушди сайёҳӣ, Кумитаи ҳифзи муҳити зист ва Агентии инноватсия ва технологияҳои рақамӣ

Ассотсиатсияҳо ва шабакаҳои тиҷоратӣ: Ассотсиатсияи миллии соҳибкории хурд ва миёна (АМСХМ), Ассотсиатсияи сайёҳӣ дар сатҳи ҷомеаҳо дар Тоҷикистон (АССҶТ), Ассотсиатсияи ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон (АШСТ), Ассотсиатсияи меҳмонхонаҳо ва тарабхонаҳо

Ҷомеаи шаҳрвандӣ ва СҶ-ҳо: Маркази рушди сайёҳӣ (МРС), «Барги сабз», «Замини хурд»

Баҳши хусусӣ: ҶДММ «Меҳмонхонаи Румӣ», ҶДММ «Ҳостел Грин Ҳаус», ҶДММ «Тавр»

Ташкилотҳои байналмилалӣ: Дафтари ҳамкории Швейтсария дар Тоҷикистон, Бонки Аврупои Таҷдид ва Рушд дар Тоҷикистон, ТОК СММ дар Тоҷикистон, Маркази соҳибкории байналмилалӣ ва хусусӣ дар Осиеи Марказӣ

Муассисаҳои таълимӣ: Донишгоҳи Славянии Русия ва Тоҷикистон

Дар мусоҳибаҳо зиёда аз 200 мушоҳидаҳои босифат ба даст оварда шуданд, ки аз рӯи кластерҳои мавзӯии марбут ба идоракунии захираҳо, хариди ҳӯрокворӣ, коркарди партовҳо, ҷаҳорҷӯбаи стратегӣ ва соҳибкории маҳаллӣ гуруҳбандӣ шудаанд. Триангулятсия тавассути таҳлили байниҳамдигарӣ бо истифода аз омори расмӣ сайёҳӣ ва адабиёти ёрирасон ба даст оварда шуд.

3. Шарҳи амалияҳо ва мушкилоти ҷорӣ

3.1. Ивазкунии: Гузариш ба захираҳои барқароршаванда камтаъсир

Аксарияти мусоҳибон аҳамияти афзояндаи коҳиш додани вобастагӣ аз воридот ва омилҳои сермасрафи истеҳсолотро эътироф карданд.

Истеъмоли энергия: Шумораи кам, вале афзояндаи меҳмонхонаҳо ва меҳмонхонаҳои оилавӣ дар

Душанбе, Панҷакент ва Хоруғ аз гармкунакҳои офтобӣ ва фурӯзонакҳои каммасраф истифода мебаранд. Аммо набудани ҳавасмандии молиявӣ ва таҷрибаи техникӣ истифодаи васеътари онро маҳдуд мекунад.

Маводҳо: Дар баъзе хонаҷаҳои экологӣ маводи сохтмони истеҳсоли маҳаллӣ (чӯб, санг, гил) ва воситаҳои тозакунадаи биологӣ истифода мешаванд. Вобастагӣ аз воридаи маводи бастабандишуда ва пластикҳои якдафъаина ҳанӯз ҳам баланд боқӣ мемонад.

Хариди хӯрокворӣ: Дар самти хариди маҳсулоти маҳаллӣ, аз қабилӣ сабзавот, маҳсулоти ширӣ, меваҳои хушк, маҳсусан дар соҳаи сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда тағйироти назаррас ба назар мерасад. Аммо занҷирҳои номувофиқи таъминот, имкониятҳои маҳдуди нигоҳдории маҳсулот ва набудани сертификатсияи маҳсулоти органикӣ густариши истеҳсолотро бозмедоранд.

Монеаҳо: Сатҳи баланди хароҷоти ибтидоӣ барои технологияҳои барқароршаванда, набудани огоҳӣ дар бораи манфиатҳои дарозмуддати онҳо ва набудани ҳамоҳангӣ байни барномаҳои сайёҳӣ ва кишоварзӣ.

3.2. Самаранокӣ: Оптимизатсияи истифодаи захираҳо ва амалиётҳо

Мусоҳибон идоракунии номуассири захираҳо ҳамчун як масъалаи муҳими амалиётӣ дар баҳши меҳмонхонадорӣ номиданд.

Нерӯи барқ ва об: Танҳо як қисми ками объектҳо истеъмоли нерӯи барқ ё обро назорат мекунанд. Аудитҳои истифодаи нерӯи барқ кам гузаронида мешаванд, гарчанде ки меҳмонхонаҳое, ки дар лоиҳаҳои донорӣ иштирок мекунанд (масалан, дар барномаи БАТР оид ба маблағгузорию иқтисоди «сабз» дар Тоҷикистон), дар бораи сарфаи 15-20% хабар медиҳанд.

Хӯрокворӣ ва партовҳо: Аз сабаби банақшагирии суст ва назорати маҳдуди ҳаҷми маҳсулоти истеъмолшаванда миқдори зиёди маҳсулоти хӯрокворӣ исроф мешавад. Танҳо шумораи ками корхонаҳои партовҳои хӯроквориро компост мекунанд; хидматрасонии ҷамъоварию партовҳо аксар вақт берун аз шаҳрҳои калон номунтазам аст.

Равандҳои амалиётӣ: Корхонаҳои хурду миёна дар бораи ихтисоси пасти кормандон дар сарфаи нерӯи барқ ва ҷобачогузорию партовҳо гузориш медиҳанд. Ташаббусҳои оиди баландбардоштани иқтидор (масалан, тайёр кардани роҳбаладҳои экологӣ дар доираи лоиҳаҳои ТОК СММ дар соҳаи сайёҳии деҳотӣ) ҳангоми ҳамкорӣ бо ассотсиатсияҳои маҳаллӣ беҳбудии назаррасро нишон медиҳанд.

Омилҳои ба самаранокӣ мусоидаткунанда: Рақамикунонӣ (барои идоракунии захираҳо ва фармоишҳо), омӯзишдиҳии кормандон ва такмил додани ҷамъоварию маълумот ҳамчун имкониятҳои фаврӣ эътироф карда мешаванд.

3.3. Даврият: Нигоҳдории маводҳо ва арзиши истифодаи онҳо

Амалияҳои даврӣ ҳанӯз дар марҳилаи аввал қарор доранд, аммо дар доираи ташаббусҳои озмоишӣ ҷорӣ карда мешаванд:

Истифодаи такрорӣ ва коркарди такрорӣ партовҳо: Якчанд корхонаҳои соҳиби меҳмонхонаҳо бо коркардкунандагони муниципалӣ барои ҷамъоварию ҷудоғонаи зарфҳои шишагӣ ва пластикӣ ҳамкорӣ мекунанд. Компост кардани партовҳои органикӣ асосан дар шакли ғайрирасмӣ боқӣ мемонад, аммо дар меҳмонхонаҳои шахсӣ дар деҳот, ки ба хоҷагиҳои хурд тааллуқ доранд, ин раванд умедбахш аст.

Занҷирҳои арзиши маҳаллӣ: Дар доираи сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда сокинони маҳаллӣ қабули меҳмононро бо пешбурди хоҷагии хурд муттаҳид мекунанд. Масалан, онҳо хӯрокҳои боқимондаи сайёҳонро намерепартоянд, балки онро ҳамчун хӯроки чорво ё нуриҳо барои боғҳои худ истифода мебаранд. Чунин моделҳо даврияти амалиро нишон медиҳанд: партовҳои хӯрокворӣ ба ғизои арзишманд барои чорвои хоҷагиҳо табдил меёбанд.

Иқтидори инноватсионӣ: Иштирокчиён имкониятҳоро дар се самт муайян карданд: истеҳсоли биогаз аз партовҳо, истифодаи бастабандии такроран истифодашаванда барои лавозимоти дохили ҳуҷраҳо барои сайёҳон ва коркарди дубораи ҷойпӯш ва матоъҳо дар меҳмонхонаҳо. Ин кӯмаки техникӣ ва дастгирии дақиқи меъёриро талаб мекунад.

Мусоҳибон инчунин таъкид карданд, ки «даврият» бояд на танҳо ба идоракунии партовҳо, балки ба дигар ҷанбаҳои занҷири таъминот, ба монанди ҳавасмандгардонии хариди маҳсулоти маҳаллӣ, дароз кардани мӯҳлати истифодаи маҳсулот ва манфиатҳои ҷомаҳои маҳаллӣ низ дахл дошта бошад.

4. Имкониятҳои нав ва омодагии институтсионалӣ

Ҷонибҳои манфиатдор дар маҷмӯъ розӣ шуданд, ки муҳити барномавӣ барои сайёҳии устувор бо истинод ба Стратегияи иқтисоди «сабз» барои солҳои 2023-2037 ва Стратегияи миллии рушди сайёҳӣ барои давраи то соли 2030 беҳтар мешавад. Аммо имкониятҳои татбиқ маҳдуд боқӣ мемонанд. Имкониятҳои асосӣ аз инҳо иборатанд:

Меъёрӣ-ҳуқуқӣ: Таҳияи заминаи меъёрию ҳуқуқӣ барои сертификатсияи «сабз» ва сертификатсияи партовҳои ба сифр баробар дар доираи Кумитаи рушди сайёҳӣ.

Молиявӣ: Тавсеаи қарздиҳии хурд ва маблағгузорию марбут ба стандартҳои зистмуҳитӣ, иҷтимоӣ ва идоракунӣ барои корхонаҳои хурду миёна тавассути механизмҳои нави ҳамкории БАТР ва Дафтари ҳамкории Швейтсария.

Институтсионалӣ: Иштироки фаъоли АМСХМ ва АССҶТ дар пешбурди агротуризм ва шабакаҳои маҳаллии таъминкунандагон.

Таълимӣ: Омодагии донишгоҳҳо барои ҳамгиро кардани модулҳои устуворӣ ва рақамикунонӣ ба барномаҳои таълимии сайёҳӣ.

Дар байни ҳама гурӯҳҳо фаҳмиши он меафзояд, ки сайёҳии даврӣ метавонад бартарию рақобатиро ба вучуд оварда, мақоми Тоҷикистонро ҳамчун макони сайёҳии аз ҷиҳати экологӣ тоза, асли ва бо решаҳои маҳаллӣ мустақкам намояд.

5. Ҷамъбасти: Принципиҳои иқтисоди даврӣ ва маълумоти воқеӣ дар маҳалҳо

Дар Ҷадвали 1 ҷамъбасти нуктаҳои калидӣ оварда шудааст, ки иштирокчиёни мусоҳибаҳо ҳангоми семинар оид ба таҳияи сценарияҳо дар моҳи феврари соли 2025 баён карданд.

Ҷадвали 2. Ҷамъбасти нуктаҳои асосӣ, ки мусоҳибон дар семинар оид ба таҳияи сценарияҳо дар моҳи феврари соли 2025

Принсипи ИД	Амалияҳои мушоҳидашуда	Монеаҳо барои ҷорисозии васеътар	Омилҳои ба барнома мусоидаткунанда
Иваз кардани захираҳо (Ивазкунӣ)	Гармкунаҳои офтобии об дар меҳмонхонаҳо; истифодаи маводи ғизой ва маҳсулоти маҳаллӣ	Набудани ҳавасмандкунӣ, шабакаҳои заифи таъминкунандагон	Ҷорӣ намудани ҳавасмандкуниҳои молиявӣ, таблиғи хариди «сабз» ва маҳаллӣ; маҳдуд кардани маводҳои номатлуб

Самаранокӣ	Дастгоҳҳои каммасраф; омӯзишдиҳии кормандон; лоиҳаҳои озмоишӣ оид ба идоракунии захираҳо	Имкониятҳои маҳдуди системаҳои ченкунӣ; сатҳи пасти огоҳӣ	Таҳияи стандартҳои аудити экологӣ; ҳамгирии самаранокӣ ба сертификатсия
Даврият	Компосткунӣ ва коркарди партовҳо дар сайёҳии аз ҷониби ҷомеаҳои маҳаллӣ идорашаванда; истифодаи дубораи партовҳои хӯрокворӣ	Логистикаи пароканда; набудани коркарди такрории муниципалӣ	Таҳияи дастурҳо оид ба партовҳои ба сифр баробар; дастгирии компосткунӣ дар деҳот
Робитаи байнисоҳавӣ	Шарикӣ байни субъектҳои сайёҳӣ ва кишоварзӣ	Ҳамоҳангсозии заиф байни вазоратҳо	Ташкили гурӯҳи кории байниидоравии ИД оид ба системаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ; сертификатсия

6. Мулоҳизаҳо барои таҳияи сценарияҳо

Натиҷаҳои мусоҳибаҳо тасдиқ мекунанд, ки бахши сайёҳии Тоҷикистон ба марҳилаи аввал, вале умедбахши гузариш ба иқтисоди даврӣ ворид шудааст. Ҷонибҳои манфиатдор фаҳмиши концептуалӣ ва омодагӣ барои ҳамкориро нишон доданд, аммо ба чораҳои дастгирии системавӣ, аз ҷумла ҳамоҳангии барнома, механизмҳои маблағгузорӣ ва кӯмаки техникӣ, ниёз доранд.

- **Принсипҳои иқтисоди даврӣ (ИД)** аллакай дар робитаи мутақобилаи ситемаҳои сайёҳӣ ва хӯрокворӣ, ки дар Тоҷикистон тавассути хариди маҳаллӣ, истифодаи дубораи партовҳо ва ҷорӣ намудани манбаъҳои барқароршавандаи энергия ташаккул меёбад, зоҳир мешаванд.
- **Омодагии институтсионалӣ** вучуд дорад, гарчанде ки камбудии иқтидор ва монеаҳои молиявӣ боқӣ мемонанд.
- **Маълумотҳои бадастовардашуда** заминаро барои мониторинги ҳамгирии принципҳои ИД ба барномаи сайёҳӣ ва ташкили системаҳои миллии сертификатсияи партовҳои ба сифр баробар фароҳам меоранд.

Дар ин замина се хулосаи таҳлилӣ ба миён меояд.

- **Иқтисоди даврӣ ҳамчун омили ҳамгирокунонда.** Иқтисоди даврӣ (ИД) алоқаи байни соҳаҳои сайёҳӣ, кишоварзӣ ва энергетикаро таъмин мекунад, ки барои ҳамкориҳои байнисоҳавӣ заминаи мувофиқро фароҳам месозад.
- **Таваҷҷӯҳ ба корхонаҳои хурду миёна муҳим аст.** Корхонаҳои хурди сайёҳӣ омили навовариҳои мебошанд, аммо бо монеаҳои молиявӣ ва сертификатсия рӯ ба рӯ мешаванд, ки бояд тавассути маблағгузориҳои мақсадноки «сабз» ва баланд бардоштани иқтидори онҳо бартараф карда шаванд.
- **Ҳамкориҳои минтақавӣ муҳим аст.** Табодули таҷриба бо кишварҳои ҳамсоияи Осиёи Марказӣ (Узбекистон, Қазоқистон) метавонад ҷорӣ намудани стандартҳои ИД ва тамғаҳои экологиро суръат бахшад.

Маълумоти дар ҷараёни мусоҳибаҳо ҷамъоваришуда бевосита барои семинар оид ба таҳияи сценарияҳо (феврари соли 2025) асос гузоштанд ва асоси тавсияҳои барномавӣ дар Фасли 4-уми ин ҳисоботро ташкил доданд.

switchasia

Funded by
the European Union

www.switch-asia.eu

EU SWITCH-Asia Programme
@EUSWITCHAsia

SWITCH-Asia
@SWITCHAsia

SWITCH-Asia Official
@switch-asia-official